בצלם

בצלם מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)
بتسيلم- مركز المعلومات الإسرائيلي لحقوق الإنسان في الأراضي المحتلة
B'TSELEM - The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories

יולי 2005

חרב הגרוש:
אלימות, התנכלויות ואי־אכיפת החוק בדרום הר חברון

ילדים בפתח מערת מגוריהם בכפר א-תבאן.
(תצלום: מוסא אבו השהש, בצלם)

בתי מגורים ומערות בכפר ג'ינבה.
(תצלום: מוסא אבו השהש, בצלם)

חדר שירותים שנהרס על ידי המינהל האזרחי בכפר ג'ינבה.
(תצלום: כרים ג'יבראן, בצלם)

מבוא

בדרום הגדה המערבית, בתוך אזור המכונה "מסאפר יטא" (כפרי הבת של העיירה יטא), חיים במערות קרוב לאלף פלסטינים, המתפרנסים מחקלאות (להלן: תושבי המערות). בשנות השבעים הכריזה ישראל על אזור מגוריהם "שטח צבאי סגור", ועל סמך הגדרה זו היא מבקשת מאז 1999 לגרש ממנו את תושביו.

בנובמבר 1999 גרשו כוחות צבא, מלווים באנשי המינהל האזרחי, את תושבי המערות והחרימו את רכושם הדל, שכלל אוהלים, תבואה, בגדים וחפצים שונים. הצבא אטם מערות, הרס בארות מים ומבני שירותים ארעיים, ואסר על התושבים לחזור לשטח. בתגובה עתרו התושבים לבג"ץ נגד גירושם. בצו ביניים, הורה בג"ץ לאפשר את חזרתם של התושבים לשטח, ואסר על המדינה לגרשם עד להכרעה סופית בעניינם. העתירה תלויה ועומדת עד היום.[1]

בנוסף לאיום הגירוש, המרחף מעליהם מאז חזרתם לאזור בהוראת בג"ץ, סובלים התושבים מהתקפות ומהתנכלויות חוזרות ונשנות של אנשי ההתנחלויות הסמוכות, במהלכן פוגעים אלה האחרונים הן בתושבים עצמם והן ברכושם. לאחרונה סובלים התושבים מפגיעה ישירה ברכושם גם על-ידי הצבא. כמו כן, סובלים התושבים מהיעדר הכרה מצד רשויות התכנון של ישראל, שאוסרות עליהם לבנות כחוק בהתאם לצורכיהם, והורסות מבנים שנוספו בכפרים.

דו"ח זה מהווה המשך לפרסום של בצלם מפברואר 2000, שבו תועד ניסיונה של ישראל לגרש את התושבים בנובמבר 1999.[2] מטרתו של הדו"ח הנוכחי היא לתעד את מאמציה של ישראל להשלים את משימת הגירוש במסגרת ההליכים המשפטיים המתנהלים מאז, כמו גם את שגרת החיים של התושבים תחת אימת המתנחלים, הצבא והמינהל האזרחי.

הדו"ח מחולק לשישה פרקים. הפרק הראשון מספק רקע עובדתי קצר על האזור, תושביו ואורחות חייהם הייחודיים. הפרק השני סוקר את השתלשלות ההליכים המשפטיים בחמש השנים שחלפו מאז הוצאת צו הביניים שהורה על חזרתם לאזור. הפרק השלישי מנתח את המניעים הגלויים והסמויים העומדים בבסיס כוונת הגירוש. הפרק הרביעי סוקר את תופעת האלימות של מתנחלים כלפי התושבים, ובוחן את מדיניות אכיפת החוק של הרשויות עליהם. הפרק החמישי בוחן את הפגיעה הישירה של הרשויות בחיי היומיום של התושבים, הן במעשיהן והן במחדליהן. הפרק השישי מנתח את הפרת זכויות האדם של תושבי המערות על-פי המשפט הבינלאומי.

במסגרת איסוף המידע לכתיבת דו"ח זה ערך בצלם בחודשים ספטמבר-דצמבר 2004 סקר בקרב תושבי המערות, שהקיף 45 מרואיינים, מתוכם 42 ראשי משפחה המייצגים כמחצית מכלל המשפחות באזור. סקר זה התבסס על ראיונות מובנים, שנערכו פנים אל פנים באמצעות שאלון שחובר במיוחד לצורך זה. זאת, בנוסף למקורות המידע הרגילים המשמשים את בצלם, בהם עדויות מפי התושבים, תכתובת עם הרשויות, ופרסומים באמצעי התקשורת.

---

1. בג"ץ 517/00, *מחמוד חוסיין ג'אבר חמאמדה ואח' נ. שר הבטחון ואח'*; 1199/00, *אחמד עיסא אבו עראם ואח' נ. מפקד כוחות צה"ל באיו"ש*, צו ביניים מ-29.3.00.
2. בצלם, *כבשת הרש: גירוש התושבים מאזור דרום הר חברון*, אוקטובר-נובמבר 1999, דו"ח מקרה מס' 9, פברואר 2000.

דרום הגדה המערבית
השטח הסגור בדרום הר חברון

השטח הסגור (יישטח אש 918יי)
מכשול ההפרדה הישן (אוגוסט 2003)
מכשול ההפרדה החדש (פברואר 2005)
מכשול ההפרדה בכפוף לאישור נוסף בעתיד
הקו הירוק
כביש
שטח בנוי (התנחלות)
שטח מוניציפאלי (התנחלות)
שטח בנוי (יישוב פלסטיני)
שטח A
שטח B
שטח C
קיצורים
מ.פ. - מחנה פליטים
ח' - חי'רבה (כפר קטן)
א.ת. - אזור תעשיה
קנה מידה 1:150,000
0 1 2 3 4 5 10קי"מ
בית מקדום
תפוח
אל-כום
אל-מורק
דיר סאמט
רפאדה
דורא
בית-עוא
נח"ל נגוהות
א-טבקה
חדב א-זלבה
טואס
אל-מג'ד
ח'אראס
דיר אל עסל א-תחתא
מראח אל-בקאר
דיר אל-עסל אל-פוקא
עבדה
בית א-רוש א-תחתא
אימריש
כרמה
בית א-רוש אל-פוקא
עמרה
אל-חדב
עתניאל
כוריזה
ראבוד
אבו אל-עורקאן
אל-בורג'
דומא
א-סימיא
א-ד'אהריה
ענב אל-כביר
אשכולות
שמעה
א-רמאדין
טנא
60
סנסנה
ערב אל-פוריג'את

פרק 1:
אזור המערות ותושביו – רקע עובדתי

האזור עליו הכריז צה"ל "שטח צבאי סגור" נמצא מדרום-מזרח לעיירה יטא. הצבא מכנה את האזור "שטח אש 918" (להלן: "השטח הסגור"). בשטח זה, המשתרע על פני כ-30,000 דונם, ישנם 12 כפרים פלסטיניים:[3] א-טובא, אל-מפקרא, א-ספיי, מר'אייר אל-עביד, אל-מג'אז, א-תבאן, אל-פח'ית, אל-חלאווה, אל-מרכז, ג'ינבה, אל-ח'רובה וא-סארורה.[4] לפי מפקד אוכלוסין, שנערך בשטח בשנת 2004, חיים בשטח הסגור כאלף איש.[5] מתחקיר בצלם עולה, כי חלק קטן מאותם תושבים חיים בשטח באופן עונתי, במשך כמה חודשים בשנה, כדי לעבד את האדמה ולרעות צאן. משך שהייתם בשטח הסגור מגיע במקרים רבים לחצי שנה.

דרום הר חברון בכלל והשטח הסגור בפרט משופעים במערות טבעיות המשמשות כבתי מגורים לתושבים וכדירים לצאן. בנוסף למערות הטבעיות חצבו אבות התושבים מערות בסמוך לבורות מים ולאדמות חקלאיות. לכל משפחה גרעינית יש לפחות מערה אחת, המשמשת אותה למגורים. בכפרים מסוימים, כמו ג'ינבה, א-טובא ואל-מג'אז, ישנם בתים שנבנו מאבן בלתי-מסותתת.

בניגוד לתפיסה הרווחת, תושבי המערות אינם נמנים עם האוכלוסייה הבדואית ואינם נודדים.[6] מסקר שערך בצלם בקרב התושבים עולה כי 88% מהם נולדו במערות בתוך השטח הסגור. למעשה, בדרום הר חברון מתקיימים חיים במערות לפחות מאז שנות השלושים של המאה ה-19.[7] פרנסתם של התושבים מבוססת, רובה ככולה, על עיבוד האדמה, על רעיית צאן וכן על ייצור חלב וגבינה. מרבית התוצרת מיועדת לצריכה עצמית ולהאכלת הצאן. העודפים נמכרים ביטא ובשאר כפרי הסביבה. עד פרוץ האינתיפאדה בספטמבר 2000 התפרנסו חלק מהתושבים גם מעבודה בישראל, אולם מאז, נפסקה תופעה זו כמעט לחלוטין.

רבים מתושבי השטח הסגור ציינו בעדויותיהם לבצלם, כי בנוסף למערה או לבית בשטח הסגור יש להם גם בית בעיירה יטא הסמוכה. הבית משמש את הילדים, שלומדים בבית הספר בעיירה, בחודשי הלימודים, ואת המשפחה בביקוריה במקום. גם ילדי התושבים שאין בבעלותם בית ביטא, מתגוררים אצל קרובי משפחתם המורחבת בעיירה בחודשי הלימודים. זאת, בשל המרחק הגדול מיטא, הנע בין 12 ל-17 ק"מ, בשל העדר תחבורה ציבורית בין השטח הסגור לעיירה ובשל הגבלות התנועה מהשטח ואליו.

בשטח הסגור אין תשתיות פיזיות. הכפרים אינם מחוברים לדרכים סלולות כלשהן, ובשל הטופוגרפיה הקשה באזור, מתאפשרת תנועת התושבים מהשטח הסגור ואליו רק בהליכה, ברכיבה על בעלי חיים או בנסיעה בטרקטור או ברכב שטח. בנוסף, כפרי השטח הסגור אינם מחוברים, לא לרשת החשמל, לא לרשת קווי טלפון ולא לרשת מרכזית לאספקת מים באמצעות צנרת. רק למשפחות בודדות יש גנראטור, המשמש בעיקר לצורכי תאורה וחימום. ככלל, הקליטה של טלפונים ניידים באזור היא גרועה.

לתושבים שני מקורות חלופיים לאספקת מים: מי הגשמים, הנאגרים בבורות בכפרים עצמם, ומים שנקנים מחוץ לכפרים, מובלים אליהם במכליות ונאגרים בבורות. המחיר למטר מעוקב של מים, המובלים לכפרים במכליות, נע בין 25 לחמישים שקלים, לעומת שלושה עד חמישה שקלים, אותם משלם כל צרכן של מים המובלים בצנרת.

---

3. התושבים מצמידים בדרך כלל לשמו של כל אחד מהכפרים האלה את השם "ח'ירבה", שמשמעו "כפר קטן".
4. דו"ח זה אינו עוסק בכפר סוסיא הנמצא מחוץ לשטח הסגור, שגם את תושביו מנסה ישראל לגרש, שכן מדובר בפרשה נפרדת.
5. Environment Resource Management (ERM), www.erm.com. הארגון פקד את התושבים בעשרה מתוך 12 הכפרים ומצא כי מספר התושבים בהם הוא 937. נכון להיום הכפרים א-סארורה ואל-ח'רובה אינם מאוכלסים.
6. ר' יעקב חבקוק, *חיים במערות הר חברון* (משרד הביטחון, 1985), ע' 26.
7. שם, ע' 57.

בכפרי השטח הסגור לא ניתן לקבל שירותים כלשהם, והתושבים נסמכים על שירותים הניתנים בעיירת האם יטא ובכפרים סמוכים אחרים. כך למשל, אין בשטח הסגור בתי ספר. בח׳ירבת א-תוואנה, הצמודה לגבולו הצפוני של השטח הסגור, ישנו בית ספר יסודי אחד, המשמש בעיקר את ילדי ח׳ירבת א-טובא הסמוכה. עם זאת, רוב הילדים לומדים ביטא. הילדים חוזרים לכפר בסופי שבוע ובחופשות החגים והקיץ. מהסקר שערך בצלם עולה, כי כרבע מהילדים בשטח הסגור אינם לומדים כלל בבתי ספר, אלא מסייעים בעיבוד האדמה וברעיית הצאן.

גם לצורך קבלת שירותים רפואיים תלויים התושבים בעיקר בעיירה יטא. בשטח הסגור אין מרפאות, אין רופאים תושבי המקום, ואין אפילו מרפאה ניידת. בימים אלה נבנית בח׳ירבת א-תוואנה הסמוכה מרפאה חדשה, שתספק שירותים רפואיים בסיסיים גם לתושבי השטח הסגור. זמן הנסיעה הארוך ליטא, בין חצי שעה לארבע שעות (בהתאם לכפר המוצא ולאמצעי התחבורה), יוצר סיכון ממשי לחיי התושבים במקרים בהם נדרש טיפול רפואי דחוף. אחת ההשלכות של מצב זה היא הימנעותן של נשים מלדת בבית החולים. מרביתן יולדות במערות בתנאים תברואתיים ירודים, ללא מילדות מוסמכות וללא מכשור רפואי מתאים.

בסמוך לשטח הסגור הקימה ישראל בתחילת שנות השמונים ארבע התנחלויות, שחיים בהן כיום כ-1,600 תושבים: כרמל ומעון מצפון לשטח, וסוסיא ומצדות יהודה (המכונה גם ״בית יתיר״) ממערב לו. בין השנים 1996 ו-2001 הקימו המתנחלים בסמוך ליישוביהם גם ארבעה מאחזים: אביגיל, גבעה 833, מצפה יאיר (המכונה גם ״מגן דוד״) ונוף נשר (המכונה גם ״חוות לוציפר״).[8] מאחז חמישי, חוות מעון, הוקם בתוך השטח הסגור עצמו, אך לאחרונה הוא פונה.

8. ר׳ מפה בעמ׳ 4.

פרק 2:
ניסיון הגירוש וההליכים המשפטיים

עוד בשנות השבעים הוציא הצבא צו המכריז על אזור המערות בדרום הר חברון שטח צבאי סגור. צו זה הוארך בפעם האחרונה ב-5.5.99.[9] עם זאת, עד 1997 כמעט שלא השפיעה הכרזה זו על חיי התושבים. בחודשים אוקטובר-נובמבר 1997 ואפריל 1998 נמסרו לחלק מהמשפחות בשטח הסגור צווי פינוי. 17 משפחות עתרו לבג"ץ, באמצעות עו"ד לינדה ברייר, ובאוגוסט 1999 הגיעו הצדדים להסכם לפיו יותר למשפחות להיכנס לשטח הסגור במועדי ישראל, בימי שישי ושבת וכן פעמיים בשנה, בכל פעם לחודש רצוף, בעונות הזריעה והקציר. בעקבות ההסכם נמחקו העתירות. בחודשים אוקטובר ונובמבר 1999 קיבלו רוב תושבי המערות צווי פינוי על רקע "שהייה באופן בלתי-חוקי בשטח צבאי סגור". הצווים, שנמסרו אישית רק לחלק מהתושבים, הורו על פינוי מיידי.[10]

ב-16.11.99 הגיעו לשטח כוחות צבא וגירשו בכוח את התושבים. הצבא אטם מערות מגורים, הרס בורות מים, הבריח את הצאן והחרים אוהלים ורכוש אחר, בעיקר מזרנים, שמיכות ומזון.[11] בסך הכל גורשו כ-700 תושבים. אלה מצאו עצמם בתוך פחות מיממה מקבלת צו הפינוי ללא קורת גג וללא פרנסה.[12] חלק מהמגורשים עברו לגור באופן זמני אצל מכרים בח'ירבת א-תוואנה, ואחרים עברו לגור בבתיהם או בבתי קרוביהם ביטא.

סגירת השטח בוצעה מכוח סעיף 90 לצו בדבר הוראות ביטחון. סעיף זה מקנה למפקד הצבאי סמכות לסגור כל שטח, לאסור את הכניסה אליו, את היציאה ממנו או את השהייה בו ולהוציא ממנו כל אדם שנכנס אליו ללא היתר, למעט "תושבי קבע" של השטח.[13] המדינה הצדיקה את גירוש התושבים מהשטח הסגור בשתי טענות מרכזיות: לפי הטענה הראשונה, נחוץ השטח לצבא באופן מיידי לצורך אימונים. לפי הטענה השנייה, חיים תושבי המערות בשטח הסגור באופן עונתי בלבד, ולכן אינם מוגדרים "תושבי קבע" ואינם פטורים מהצורך להצטייד בהיתרי שהייה בשטח צבאי סגור.

ההליכים בבג"ץ

בינואר 2000 עתרו לבג"ץ בני ארבע משפחות, תושבי השטח הסגור, נגד הגירוש, באמצעות האגודה לזכויות האזרח. בעתירתם ביקשו מבית המשפט להוציא צו ביניים שיורה למדינה לאפשר את חזרתם של התושבים לביתם ולהשיב להם את הרכוש שהוחרם להם במהלך הגירוש, או לחלופין לפצות אותם על הנזק שנגרם להם. בפברואר אותה שנה עתרו 82 תושבים נוספים לבג"ץ, באמצעות עו"ד שלמה לקר.[14] בית המשפט איחד את הדיון בשתי העתירות. ב-29.3.00 קיבל בג"ץ את בקשת העותרים והוציא צו ביניים המורה לצדדים להשיב על כנו את הסטטוס קוו מהתקופה שלפני הגירוש.

מיד לאחר הוצאת צו הביניים חזרו רוב המגורשים לכפריהם. עם זאת, לתושבים רבים לא נותר לאן לחזור. המערות בהן גרו נהרסו, בארות המים נאטמו וחלק מהצאן והמספוא שלהם נגנבו על-ידי מתנחלים. באותה תקופה התרבו ההתקפות וההתנכלויות של מתנחלים לתושבי הכפרים א-סארורה ואל-ח'רובה, שההתנחלות מעון סמוכה אליהם. בשל כך חששו התושבים לחזור למערותיהם, ונשארו ביטא או בכפרים אחרים בדרום הר חברון עד עצם היום הזה.

חלק מהתושבים שחזרו נתקלו בבעיה נוספת, שנבעה מהפירוש שנתן המינהל האזרחי להחלטת בג"ץ. לפי פירוש זה, אין ההחלטה חלה על התושבים ששמותיהם אינם מופיעים באחת משתי העתירות. על רקע זה הוציא המינהל צווי פינוי חדשים נגד אותם תושבים. בתשובה לפנייתה של

---

9. בג"ץ 517/00, תגובה מטעם המשיבים, סע' 6.
10. ר' לדוגמה נספח 4.
11. בג"ץ 517/00, תגובה מטעם המשיבים, סע' 7, 8.
12. ר' בצלם, כבשת הרש, עמ' 14-16 (עדויות).
13. סעיף 90 לצו בדבר הוראות ביטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378) התש"ל-1970.
14. בג"ץ 1199/00, *אחמד עיסא אבו עראם ואח' נ. מפקד כוחות צה"ל באיו"ש.*

האגודה לזכויות האזרח, שבה ביקשה להחיל את החלטת בג"ץ על כל התושבים, השיב המינהל, כי הוא מוכן לשמור על הסטטוס קוו כפי שחייב בית המשפט, בתנאי שכל אדם המבקש להמשיך לגור בשטח יגיש לו תצהיר חתום בפני עורך דין, שיכלול פרטים על מקום מגוריו, את המועד בו החל להיות תושב קבע או בעל זכויות במקום וכן כל ראיה שיכולה לתמוך בתצהיר.[15] כמבוקש, גבתה האגודה תצהירים מהתושבים, והעבירה אותם לידי המינהל האזרחי. למרות זאת, התעלם המינהל מהתצהירים ונמנע מלהכיר בתחולתה של החלטת בג"ץ על כל התושבים. משום כך, פנתה האגודה לזכויות האזרח ביולי 2001 לבג"ץ, וביקשה לצרף לרשימת העותרים בעתירתה 112 תושבים. כעבור עשרה חודשים אישר בית המשפט את הבקשה.

בהחלטתו ממארס 2000 הורה בג"ץ לצדדים למנות גורם מוסכם לבירור שאלת מגורי הקבע בשטח וזכויות התושבים בו, וקבע כי בהתאם לחוות הדעת שיקבל הוא יחליט על המשך הטיפול בעתירות.[16] למרות בחירתם של שני מומחים מוסכמים, הבדיקה לא יצאה אל הפועל. המדינה תירצה זאת בקיומן של "סיבות תקציביות (עלות שכרם של הבודקים)" וכן ב"התקדמות התהליך המדיני מחד גיסא ופרוץ אירועי המלחמה באזור, מאידך גיסא".[17] בנוסף, טענה המדינה שבשל המצב הביטחוני לא ניתן לבצע את הבירור העובדתי על-ידי מומחה בשטח.

במקום ביצוע הבדיקה על-ידי מומחה מוסכם, כפי שקבע בג"ץ, החליטה המדינה, באופן חד-צדדי, לערוך אותה עם כוח אדם מטעמה. המדינה בדקה את אופי המגורים בשטח רק לגבי 82 מהעותרים, שיוצגו על-ידי עו"ד שלמה לקר. על סמך בדיקה זו הגישה המדינה ביוני 2002 תשובה משלימה לבית המשפט, שבה נטען, כי לפי מידע הנמצא בידי המינהל האזרחי העותרים אינם תושבי קבע בשטח הסגור, אלא תושבים עונתיים בלבד, ועל כן ניתן לפנותם. עם זאת, נכתב בתשובה, כי "לאחר בדיקות שנעשו בשטח, וקיום דיון בנושא אצל שר הביטחון, המשיב החליט שלא לפעול לפינוי שלושים מהעותרים". המדובר הוא בתושבי הכפרים ח'ירבת סירת עוואד איבראהים, ח'ירבת א-טובא, ח'ירבת א-סארורה וח'ירבת אל-מפקרא, הנמצאים בחלק הצפון-מערבי של השטח הסגור.[18] המדינה הסכימה להתיר את שהייתם של שאר התושבים בשטח הסגור "בהתאם להסדרים עונתיים, קרי בתקופת החריש והזריעה, בתקופת הקציר, ולצורכי מרעה בימים שישי ושבת ובחגי ישראל".[19] בנימוקיה הסתמכה המדינה, בין השאר, על מחקרו של יעקב חבקוק, לפיו לפחות חלק מהיישובים באזור הם יישובי קבע.[20]

התושבים דחו את ממצאי הבדיקה, וביקשו מבג"ץ לפעול לאכיפת החלטתו לביצוע בדיקה עובדתית מקיפה ומקצועית, שתהיה מקובלת על שני הצדדים.[21] בית המשפט קיבל את עמדתם וחזר על קביעתו הקודמת, לפיה על הצדדים למנות גורם מוסכם לבדיקת העובדות. בתגובה הציעה המדינה למנות ועדת עררים מטעמה, שתדון בטענות התושבים בסוגיית תושבות הקבע בשטח הסגור, ותגבש המלצות שיועברו למפקד הצבאי באזור.[22] גם את ההצעה הזו דחה בית המשפט.

בעקבות זאת, הסכימו הצדדים בדצמבר 2002, בלית ברירה, להתחיל בתהליך גישור לצורך בירור המחלוקות העובדתיות, במסגרת משא ומתן ביניהם. האדם שנבחר לשמש כמגשר, עליו הסכימו שני הצדדים, הוא תא"ל (מיל') דב צדקה.[23] השופטים קבעו תחילה, שתהליך הגישור יימשך 45 ימים, אולם בפועל הוא נמשך למעלה משנתיים.

מעדויות של תושבי המערות לבצלם עולה, כי במסגרת תהליך הגישור הציעה המדינה לתושבים לעבור לגור בשטח חלופי הנמצא מדרום ליטא. למרות שהתושבים התנגדו באופן עקרוני לכל פיתרון המבוסס על פינויים מהשטח, הם הסכימו לבחון את הצעת המדינה לגופה. ביוני 2004 התקיים סיור משותף של הצדדים בשטח החלופי, שנועד לבחון את התאמתו לתושבים. במהלך הסיור התברר שהצעת המדינה אינה יכולה להיחשב

15. מכתב מסגן גיל לימון, עוזר היועץ המשפטי לאי"ש, לאגודה לזכויות האזרח, 6.4.00.
16. בג"ץ 517/00, 1199/00, החלטת בית המשפט העליון מ-29.3.00, סע' 1.
17. פניית עו"ד מלכיאל בלס מפרקליטות המדינה לבג"ץ מ-13.1.02, סע' 2.
18. לא ברור על מה הסתמכה החלטת שר הביטחון. ח'ירבת סירת עוואד איבראהים, למשל, הוא כפר נטוש וריק מאדם.
19. בג"ץ 517/00, 1199/00, הודעה משלימה מטעם פרקליטות המדינה, 11.6.02, סע' 1.
20. יעקב חבקוק, *חיים במערות הר חברון* (1985), עמ' 28.
21. תגובת העותרים להודעה משלימה מטעם פרקליטות המדינה, 11.6.02.
22. ועדת עררים פועלת מכוח הצו בדבר ועדות עררים (יהודה ושומרון) (מס' 172), התשכ"ח-1967.
23. עד המחצית השנייה של שנת 2002 היה תא"ל דב צדקה ראש המינהל האזרחי.

פתרון הולם לבעיה שבמחלוקת: בשטח החלופי אין מערות המתאימות למגורי התושבים, והוא מורכב בחלקו האחד מאדמות מעובדות בבעלות תושבים אחרים שגרים ביטא, אשר אין למדינה סמכות להעבירן לידי גורם כלשהו, ובחלקו האחר מאדמות טרשיות שאינן מתאימות כלל לעיבוד חקלאי או לרעיית צאן. בנוסף התברר, כי גודל השטח החלופי הוא לא יותר מכמה מאות דונמים, בעוד שהשטח הסגור משתרע על פני כ-30,000 דונם.

באוגוסט 2004, שבה המדינה והציעה לתושבי המערות לעבד את הקרקע ולרעות את הצאן בשטח הסגור לפרקים בלבד ובתיאום עם המינהל האזרחי. מעדויות התושבים עולה כי בתחילת 2005, אחרי למעלה משנתיים של משא ומתן, הסתיים תהליך הגישור ללא הצלחה. בדיון שנקבע לחודש דצמבר 2005 אמור בית המשפט להכריע לגבי אופן הטיפול בעתירה בהמשך. בינתיים ממשיכים התושבים לחיות בחוסר ודאות, כשאיום הגירוש מרחף מעליהם.

טבלה 1: השתלשלות תהליך ההתדיינות המשפטית

תאריך	ההתפתחות
20.1.00	האגודה לזכויות האזרח עותרת לבג"ץ בשמן של ארבע משפחות שגורשו מהשטח הסגור.
21.1.00	בית המשפט מורה למדינה להשיב לעתירת האגודה לזכויות האזרח.
15.2.00	המדינה מגישה את תשובתה לעתירת האגודה לזכויות האזרח.
16.2.00	82 תושבים, שגורשו מהשטח הסגור, עותרים לבג"ץ באמצעות עו"ד שלמה לקר. בית המשפט מאחד את העתירה עם זו של האגודה לזכויות האזרח.
29.3.00	בית המשפט דן בעתירה המאוחדת ובתגובת המדינה, ומוציא צו ביניים, המתיר לתושבים לחזור לבתיהם ומורה להם לשמור על הסטאטוס קוו שקדם לגירוש. כן מחליט בית המשפט, כי על הצדדים למנות גורם מוסכם שיבדוק את טענות העותרים בסוגיית המגורים בשטח.
3.4.00	המינהל האזרחי מוציא צווי פינוי חדשים לתושבים, ששמם אינו בין העותרים. לאחר ניסיונות כושלים לפתור את הבעיה מחוץ לכותלי בית המשפט, מבקשת האגודה ב-5.7.01 לצרף לעתירה 112 עותרים. ב-9.5.02 מקבל בית המשפט את בקשתה.
אפריל 2000 עד דצמבר 2001	הצדדים מנסים, ללא הצלחה, להגיע לפשרה בסוגיית מגורי התושבים בשטח הסגור.
13.1.02	המדינה מבקשת דחייה למועד הדיון בבית המשפט, כדי לגבש את עמדתה בסוגיית מגורי התושבים בשטח הסגור. בית המשפט נענה לבקשה.
9.5.02	המדינה מבקשת דחייה נוספת למועד הדיון בבית המשפט, כדי לגבש את עמדתה בסוגיית מגורי התושבים בשטח הסגור. בית המשפט נענה לבקשה.
11.6.02	המדינה מגישה לבית המשפט הודעה משלימה מטעמה, לפיה החליט שר הביטחון שלא לפנות שלושים מהעותרים, אך עמדתה בנוגע לפינויים של שאר התושבים נותרת בעינה.
5.11.02	המדינה מבקשת דחייה למועד הדיון בבית המשפט. בית המשפט דוחה את בקשתה.
6.11.02	המדינה מבקשת מבית המשפט לאפשר לה למנות ועדת עררים לבדיקת סוגיית מגורי התושבים. בית המשפט דוחה את בקשתה, וחוזר על החלטתו שהצדדים ימנו גורם בדיקה מוסכם.
29.12.02	בית המשפט מחליט, כי הצדדים יתחילו בתהליך גישור, שיימשך 45 ימים, בעזרת גורם מוסכם.
11.3.03	הצדדים לא מצליחים לעמוד בלוח הזמנים שקבע בג"ץ, ומבקשים מבית המשפט להאריך את התקופה להשלמת הגישור. בית המשפט נענה לבקשה, ומאז מתנהל תהליך גישור.
פברואר 2005	תהליך הגישור מסתיים ללא הצלחה.

פרק 3:
מניעי הגירוש

המניע המוצהר: צורך צבאי הכרחי

בתשובתה לבג"ץ הצדיקה המדינה את ההכרזה על אזור המערות כשטח סגור ואת דרישתה לפנות ממנו את הפלסטינים שגרים בו, בקיומו של "צורך צבאי הכרחי". לטענתה,

> שטח זה שימש בעבר כשטח למטווחים של מטוסי חיל האוויר. החל משנת 1993 משתמש בשטח חיל הרגלים, בעיקר לאימונים של טירונים ולוחמים הנערכים בבסיס הסמוך לשטח האש. אימונים אלה מתקיימים כל השנה במחזורים של ארבעה חודשים, ובמהלכם כל השטח הינו בשימוש.[24]

אולם, הטענה כאילו מתקיימים בכל השטח כל השנה אימונים צבאיים, בחלקם אימוני אש מסוכנים, אינה נכונה, שהרי מאות תושבים פלסטינים גרים בו ומנהלים בו את חייהם, הן בתחום הכפרים עצמם והן בשטחים החקלאיים ובשטחי המרעה הסמוכים להם. כמו כן, מ-1997 ועד 1999 התקיים בתוך השטח הסגור גם המאחז חוות מעון, שבו התגוררו או שהו במשך היום כמה עשרות מתנחלים. המאחז פונה אמנם בנובמבר 1999, אך הוא הוקם מחדש באותו מקום כעבור כמה חודשים, עד לפינויו האחרון באפריל 2004. יש להניח, שאילו הייתה טענת המדינה אודות פעילות צבאית אינטנסיבית וממושכת בשטח נכונה, היה הדבר פוגע באופן משמעותי בתושבי המקום ובסיכוייהם לנהל בו חיים סבירים. אולם, במהלך השנים לא התקבלו בבצלם תלונות של תושבי האזור על פגיעה בהם או ברכושם במהלך פעילות הצבא באזור, ולא דווח על כך באמצעי התקשורת. בציטוט שהובא לעיל טוענת המדינה בעת ובעונה אחת, כי לצורך אימוני הטירונים והלוחמים נעשה שימוש בכל השטח הסגור, וכי אימונים אלה מתקיימים בבסיס הסמוך לשטח. דומה, כי לא בכדי הציגה המדינה את עמדתה בניסוח מסורבל, שניתן לפרשו כדבר והיפוכו.

האומנם ירי אינטנסיבי?

במסגרת התחקיר שערך בצלם לצורך כתיבת דו"ח זה, נכנסו תחקירני הארגון במשך כשלושה חודשים, כמה פעמים בשבוע, לכפרים בשטח הסגור, ובאף אחת מן הפעמים לא נתקלו בפעילות צבאית מסוג כלשהו בתוך השטח. עם זאת, נראה כי בקרב הרשויות התקבלה החלטה להציג מצג שווא, לפיו מתנהלים בשטח אימונים אינטנסיביים.

ב-9.11.04 נתקלו תחקירני בצלם, בכניסה הצפונית לשטח הסגור, בסמוך לח"ירבת א-תוואנה, בשלט מטעם המינהל האזרחי. על השלט, שהיה מונח על הארץ, נכתב "סכנה - שטח צבאי סגור, הכניסה אסורה". כמו כן נכתב על השלט, כי כניסה לשטח צריכה להיות מתואמת עם הצבא, באמצעות מספר טלפון שהופיע עליו.

כדי לבחון את הליך התיאום, התקשר אחד התחקירנים למספר הטלפון שהופיע על השלט. האדם שקיבל את השיחה הציע לתחקירן לתאם את כניסתו ישירות עם קצין המבצעים של האזור, ומסר את מספר הטלפון שלו. קצין המבצעים אמר לתחקירן, כי "כל השטח הוא שטח סגור לצורך אימונים צבאיים, במקום מתנהלים מדי יום אימונים אינטנסיביים ואסור להיכנס לשטח מלבד בימי שבת ובתיאום מראש". כאשר ציין התחקירן, כי הוא נמצא בסמוך לאזור ושאל אם אפשר להיכנס אליו, ענה לו הקצין, כי "ברגע זה ממש יורים ירי אינטנסיבי במקום, כניסה לשטח מסכנת חיים". כל קשר בין תשובת קצין המבצעים למציאות הוא לא יותר מפרי הדמיון.

המדינה טענה, כי היערכותו מחדש של הצבא בגדה המערבית במסגרת הסכמי אוסלו הגבירה את הצורך שלו בשטח הסגור.[25] אולם, גם טענה זו לוקה בחסר. לאחר ההיערכות מחדש נותרו כ-60% מהגדה המערבית, שטחי C, בשליטה ישראלית מלאה.

---

24. בג"ץ 517/00, 1199/00, תגובה מטעם המשיבים, סע' 8.
25. בג"ץ 517/00, 1199/00, תגובה מטעם המשיבים, סע' 10.

שטחי C כוללים את מרבית השטחים בגדה ששימשו לפני כן לאימוני הצבא. יתרה מזאת, מדרום לשטח הסגור ובסמוך אליו, מצוי אזור המתפרש על פני עשרות אלפי דונמים, המוגדרים גם הם על-ידי הצבא כשטח אש. אזור זה הוא בעל מאפיינים טופוגרפיים דומים לאלה של השטח הסגור, והמדינה לא יכלה להסביר מדוע קיים צורך צבאי הכרחי המחייב שימוש דווקא בשטח הסגור.

תרשים 1: מספר צווי הפינוי שנמסרו לתושבים לעומת יישומם בפועל, מ-1985 ועד 1998[26]

סימן נוסף לחוסר הסבירות של הטענה אודות קיומו של צורך צבאי הכרחי הוא חוסר המעש מצד המדינה בכל הנוגע לאכיפת צו הסגירה של השטח, מאז הוצאתו בשנות השבעים ועד לגירוש הראשון ב-1997. עד אותה שנה הוצאו רק צווי פינוי מעטים, ורובם לא נאכפו. לפי נתוני המינהל האזרחי, במחצית השנייה של שנות השמונים הוצאו רק שני צווי פינוי, שאף אחד מהם לא נאכף, ואילו בין השנים 1990-1997 הוצאו כשלושים צווי פינוי בלבד, מתוכם נאכפו פחות משליש. למעשה, רק בשנת 1999, כשלושים שנה אחרי שהתעורר כביכול הצורך הצבאי לסגירת השטח, התקבלה החלטה עקרונית לפנות את כל תושביו.

טענת המדינה, כפי שהוצגה בפני בג"ץ ובאמצעי התקשורת, הותירה אם כן שאלות מהותיות בלתי-פתורות: כיצד יכלו התושבים הפלסטינים להמשיך לגור בשטח הסגור, אפילו באופן עונתי, בעוד שהוא שימש שטח אש פעיל? כיצד המשיכו מתנחלי חוות מעון להתגורר בשטח לאורך שנים רבות, לנוכח טענת המדינה? אם הצורך הצבאי אכן הכרחי, כפי שטוענת המדינה, מדוע במשך שנים רבות כל כך כמעט שלא הוצאו צווי פינוי, ורק מעטים מאלה שהוצאו נאכפו הלכה למעשה? לאור קיומם של שטחי אש נרחבים הצמודים לשטח הסגור, מה הוא בדיוק אותו צורך צבאי הכרחי המחייב שימוש דווקא בשטח הסגור? כיצד הצליח הצבא לענות על הצורך הצבאי ההכרחי מאז הוציא בג"ץ את צו הביניים המכיר בזכותם של התושבים לגור בשטח הסגור ועד להכרעה בעתירתם?

הטענה אודות מגורים עונתיים

סעיף 90 לצו בדבר הוראות ביטחון מקנה, כאמור, למפקד הצבאי סמכות לסגור כל שטח או מקום, ולקבוע, כי אדם לא ייכנס, לא ייצא ולא ישהה בשטח ללא היתר אישי או כללי מטעמו. סעיף קטן ד', קובע אומנם, כי אם "הפר אדם הוראות הכרזה בדבר סגירת שטח או מקום, לפיה נאסרה הכניסה לשטח סגור או השהייה בו, או תנאי היתר שניתנו על סעיף

26. הנתונים לקוחים מדו"ח פיקוח ואכיפה בשטח הסגור של היחידה המרכזית לפיקוח במינהל האזרחי באיו"ש. הנתונים צורפו כנספח להודעה משלימה של המדינה לבג"ץ, 9.6.02.

זה, יהיו כל חייל או שוטר רשאים להוציאו אל מחוץ לשטח הסגור". אולם מיד מודגש, כי "סעיף קטן זה לא יחול על תושב קבע בשטח סגור."[27] בשל סייג זה קובע סעיף 4 לצו הסגירה, כי הוא אינו חל על "אדם המתגורר בשטח הסגור".[28]

בניסיון להצדיק את הגירוש, לאור הוראות אלה, טענה המדינה, כי תושבי המערות אינם גרים בשטח הסגור דרך קבע, אלא באורח עונתי בלבד.[29] המדינה הסבירה, שכוונת המונח "מגורים עונתיים" היא למגורים מעת לעת לצורכי רעיית צאן, ובמהלך החודשים נובמבר-דצמבר לשם זריעת השטחים המעובדים. כמו כן, ציינה המדינה, כי בדיקתה העלתה שהתושבים גרים בשטח מחודש פברואר ועד תחילת הקיץ, קרי עד החודשים מאי-יוני, וכי בשאר חודשי השנה הם גרים בעיירה יטא.[30] כיוון שכך, לטענת המדינה, הרי שהפטור שמעניק הצו אינו חל על תושבי המערות. אולם, גם טענה זו לוקה בחסר, במובנים רבים.

ראשית, סעיף 4 לצו הסגירה לשטח קובע, כי הצו לא יחול על "אדם המתגורר בשטח הסגור."[31] למעשה, מרחיב צו זה את הפטור המתחייב מסעיף 90 לצו בדבר הוראות ביטחון, ומעניק אותו לכל אדם שגר בשטח, ללא קשר לאופי המגורים שלו: קבועים, עונתיים או אחרים.

שנית, מעדויות התושבים עולה, כי רק מיעוטם מתגורר בשטח באופן עונתי לצורכי עיבוד אדמה ורעיית צאן, וכי תקופת שהייתם בשטח עשויה לעלות על שישה חודשים בשנה. זאת ועוד, אפילו לפי טענת המדינה, גרים התושבים בשטח במשך שישה חודשים בכל שנה. לכן, לא ברור מדוע מגורים בעיירה יטא במחצית אחת של השנה נחשבים למגורי קבע, בעוד שמגורים במערות במחצית השנייה נחשבים לעונתיים. על-פי נתוני המינהל האזרחי, נמסרו צווי פינוי לתושבים, במהלך השנים 1985-1999, בכפרים בשטח הסגור עצמו במהלך כל חודשי השנה, מלבד חודשי אוגוסט. עובדה זו מהווה הוכחה נוספת להימצאותם של תושבים בשטח הסגור לכל אורך השנה.

בניסיון לחזק את טענתה, ציינה המדינה, כי בעבר, במסגרת עתירה לבג"ץ, הגיעה להסכם עם תושבים בשטח הסגור, אותם ייצגה עו"ד ברייר, לפיו יותר למשפחות להיכנס לשטח הסגור במועדי ישראל, בימי שישי ושבת וכן פעמיים בשנה, כל פעם לחודש רצוף, בעונות הזריעה והקציר. אולם, אותו הסכם תקף רק לגבי המשפחות שעתרו לבג"ץ, אשר ממילא חיו בשטח באופן עונתי, ואינו מוכיח דבר באשר לאופי המגורים של שאר התושבים.

בנסיון לבסס את עמדתה, כי האנשים הגרים במערות אינם תושבי קבע בשטח הסגור, טענה המדינה, כי לרובם בתים ביטא, וכי בסעיף הכתובת בתעודות הזהות מופיעה העיירה יטא. אכן רבים מתושבי השטח הסגור ציינו בעדויותיהם לבצלם, כי יש למשפחתם בית ביטא. הבתים עליהם מדובר שייכים לרוב לאבי המשפחה, שלו מספר בנים, או לאחד מבני המשפחה המורחבת. בתים אלה משמשים, כאמור, למגורים של ילדי המשפחה בזמן שהם לומדים בבית הספר בעיירה. אך עצם הבעלות של אדם או של קרוב משפחתו על בית ביטא, כמו גם עצם השימוש בבית כזה על-ידי ילדי המשפחה, אינו מוכיח שכל בני המשפחה גרים דרך קבע בבית זה. אדמות התושבים והצאן שלהם, המהווים את הבסיס לפרנסתם, נמצאים בשטח הסגור ולא ביטא, שם אין לתושבים אפשרות להתפרנס.

פרופ' גדעון קרסל, מדריכו של יעקב חבקוק שעל מחקרו נסמכת המדינה לביסוס טענתה, כתב לאגודה לזכויות האזרח בעניין גירוש התושבים מהשטח הסגור:

> המערות שהיו תחילה משכן עונתי לחלק מהמשפחות שרעו עדרים בקרבתן בחורף, אוכלסו במרוצת השנים על-ידי כמה מאותן משפחות, באופן קבוע. כלומר, גם אם למשפחות המורחבות של תושבי המערות הנ"ל יש קרובי משפחה הגרים בבתים בכפרים הסמוכים למערות, אין משמע כי גם להן זכות שימוש בבתים שבכפרים הנ"ל. ראוי אפוא להכיר, כי המערות הן בתיהם ומרכז חייהם ולאפשר שובם לשכון בהן.[32]

---

27. צו בדבר הוראות ביטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378), תש"ל-1970.
28. צו בדבר הוראות ביטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378), התש"ל-1970, צו סגירת שטח מס' 6/99/ס', סע' 4, 5.5.1999. ר' נספח 5.
29. בג"ץ 517/00, תגובה מטעם המשיבים, סע' 11, 21.
30. שם, סע' 21.
31. צו סגירת שטח מס' 6/99/ס', סע' 4, 5.5.99 ר' נספח 5.
32. מכתב מפרופ' גדעון קרסל, ראש היחידה למחקרים חברתיים באוניברסיטת בן גוריון, לאגודה לזכויות האזרח, 14.1.00.

יתרה מזאת, הסתמכות המדינה על בעלות של אדם על בית במקום כלשהו כהוכחה על מגוריו באותו מקום אינה עולה בקנה אחד עם גישתה ביחס למצבים אחרים, שבהם שאלת מקום המגורים של אדם עמדה על הפרק. כך למשל קבע משרד הפנים, כי תושב קבע במדינת ישראל ישמור על מעמדו זה בתנאי ש"מרכז החיים" שלו הוא בתחום המדינה, וכי אין די בהחזקת נכס או אפילו במגורים בפועל בשטח המדינה כדי לעמוד בתנאי זה. על סמך קביעה זו, יזם משרד הפנים בין השנים 1996-1999 מדיניות תקיפה של שלילת מעמד התושבות מפלסטינים תושבי מזרח ירושלים, שלא עלה בידם להוכיח כי העיר היא מרכז חייהם.[33]

כמו כן, הסתמכות המדינה על הרישום בסעיף המען בתעודת הזהות כהוכחה למקום המגורים בפועל משוללת יסוד גם היא. המינהל האזרחי אינו מכיר בכפרים בדרום הר חברון כיישובים, ולכן לא קיימת אפשרות לרשום אותם בסעיף כתובת המגורים בתעודות הזהות של תושביהם. יתרה מזאת, לפי החקיקה הצבאית, רישום המען במרשם האוכלוסין אינו מהווה הוכחה למקום המגורים, אלא לכל היותר "ראיה לכאורה" שזהו המען של התושב.[34]

המניע סמוי:
הרחבת התנחלויות וסיפוח השטח

מאז כיבוש השטחים ב-1967 פעלו כל ממשלות ישראל לפיתוחו ולחיזוקו של מפעל ההתנחלות. כל תכניות ההתיישבות בגדה המערבית, שהנחו את ממשלות ישראל לדורותיהן, מצביעות בבירור על הכוונה לספח לישראל חלקים שונים מדרום הר חברון הסמוכים לקו הירוק, בהם גם את השטח הסגור. בשל סמיכותו לקו הירוק ודלילות האוכלוסייה הפלסטינית שחייה בו, נתפס אזור דרום הר חברון כמועמד "טבעי" לסיפוח וכן כשטח אטרקטיבי להתנחלות, שתיצור רצף יהודי משני צדי הקו הירוק. מדיניותה והצהרותיה של ישראל לאורך השנים ביחס לדרום הר חברון מחזקות את הסברה, כי המניעים האמיתיים של הפיכת האזור לשטח צבאי סגור ושל הנסיון לגרש ממנו את תושבי המערות הם הרחבת התנחלויות וסיפוח השטח לישראל.

תכנית אלון, ששימשה מ-1967 ועד 1977, עת עלה הליכוד לשלטון, קו מנחה לממשלות ישראל בכל הנוגע להקמת התנחלויות בגדה המערבית, הציעה לספח כמחצית משטחה של זו לישראל, לרבות השטח הסגור.[35] ב-1978 הציג מתתיהו דרובלס, שכיהן אז כראש החטיבה להתיישבות של ההסתדרות הציונית העולמית, תכנית חדשה להתיישבות בגדה. זו שימשה בסיס למדיניות הממשלה מאז ועד אמצע שנות השמונים. לפי התכנית, תחזיק ישראל לעד בכל הגדה המערבית, ולצורך כך תקים שרשרת התנחלויות לכל ארכה באופן שימנע את הקמתה של מדינה פלסטינית.[36] באזור הר חברון הציע דרובלס להקים שלושה גושי התנחלויות, כשאחד מהם יהיה מדרום לחברון, משני צדי הקו הירוק, בסמוך לשטח הסגור. ב-1981 פורסמו מפות מתוך תכנית שהציג שר הביטחון דאז, אריאל שרון, לסיפוחם של שטחים מהגדה המערבית לישראל. באזור דרום הר חברון הציע שרון לספח אזורים נרחבים, שהאוכלוסייה הפלסטינית בהם דלילה, ובכלל זה השטח הסגור.

לשם מימושן של תכניות ההתנחלות והסיפוח הללו השתלטה ישראל במהלך השנים באמצעים שונים על קרקעות בהיקף של מאות אלפי דונמים. האמצעי העיקרי היה הכרזה על קרקעות כ"אדמות מדינה", תוך יישום מעוות ומגמתי של הדינים השונים החלים בגדה ותוך הפרת כללי היסוד של ההליך ההוגן.[37] רוב ההכרזות על קרקע כאדמת מדינה נעשו בין השנים 1979-1984. בשטח הסגור הכריזה ישראל בתחילת שנות השמונים כאדמת מדינה על כ-18,000 דונם, שהם 54% מכלל הקרקעות בשטח.

ארבע ההתנחלויות בדרום הר חברון, הסמוכות לשטח הסגור - כרמל, מעון, סוסיא ומצדות יהודה, הוקמו בשנים 1981 ו-1983 על קרקעות שהוכרזו כאדמת מדינה. בנוסף, בין השנים 1996 ו-2001 הוקמו סמוך להתנחלויות אלה ארבעה מאחזים, הסמוכים גם הם לשטח הסגור - אביגייל, גבעה 833, מצפה יאיר (מגן דוד) ונוף נשר (חוות לוציפר), ומאחז אחד בתוך השטח הסגור עצמו - חוות מעון.[38]

---

33. להרחבה ר' בצלם והמוקד להגנת הפרט, *הטרנספר השקט: שלילת מעמד התושבות מפלסטינים במזרח ירושלים*, אפריל 1997.
34. צו בדבר תעודות זהות ומרשם אוכלוסין (יהודה ושומרון) (מס' 297) התשכ"ט-1969, סע' N11.
35. התכנית שימשה קו מנחה בנושא זה למרות שמעולם לא אושרה. ר' Meron Benvenisti and Shlomo Khayat, *The West Bank and Gaza Atlas*, West *Bank Data Project* (The Jerusalem Post, Jerusalem, 1987), pp. 63-64.
36. מתתיהו דרובלס, *ההתיישבות ביהודה ושומרון - אסטרטגיה, מדיניות ותכנית* (ההסתדרות הציונית העולמית, ירושלים, ספטמבר 1980), עמ' 3.
37. בצלם, *גזל הקרקעות: מדיניות ההתנחלות בגדה המערבית*, מאי 2002, פרק 3.
38. ר' מפה בעמ' 4.

על אף שהמאחזים הוקמו ללא האישורים הנדרשים לפי חוקי התכנון והבנייה, נעשה הדבר בתיאום עם גורמים ממשלתיים וביטחוניים רבים ובסיועם. זאב חבר, מנכ"ל "אמנה", תנועת ההתיישבות של מועצת יש"ע, טען, כי "אין מאחז שהקמתו לא תואמה עם הגורמים הרלוונטיים במערכת הביטחון. החל מדרגת שר הביטחון ומטה. במקום שבו המוסדות בישראל לא רצו נקודת התיישבות הדבר לא התקיים".[39] בדו"ח הביניים של ועדה ממשלתית, שבחנה את תופעת "המאחזים הבלתי-מורשים" ופורסם באפריל 2005, צוין כי

> ...הפרת החוק הפכה ממוסדת ומוסדית. אין לנו עניין עם עבריין או קבוצת עבריינים הפועלים בניגוד לחוק. התמונה הנגלית לעין המתבונן היא הפרת חוק בוטה על-ידי רשויות המדינה, רשויות ציבוריות, מועצות אזוריות באיו"ש ומתנחלים, הכל תוך הצגת מראית עין כאילו יש כאן מערכת מוסדית מסודרת הפועלת כחוק.[40]

לאחרונה הגיע לידי בצלם מידע אודות כוונתה של המועצה האזורית הר חברון לסלול באזור כביש חדש, במקביל לכביש 317, שיחבר בין ההתנחלות מצדות יהודה, המאחז מצפה יאיר, ההתנחלות מעון וההתנחלות כרמל.[41] תוואי הכביש עלול לחצות את השטח הסגור לכל אורכו ולעבור על אדמותיהם של תושבי המערות. עם זאת, לא ברור האם התגבשה כוונה זו לכדי תכנית מתאר שהוגשה לאישור המינהל האזרחי. בנוסף, פורסם לאחרונה באמצעי התקשורת כי המועצה מתכננת לבנות ארבעים יחידות דיור חדשות במאחז מצפה יאיר, בצמוד לשטח הסגור.[42] בצלם פנה למינהל האזרחי על מנת לברר האם ישנם אישורי בנייה ליחידות הדיור, אולם עד למועד כתיבת דו"ח זה לא נתקבלה תשובה.

יש לציין כי העדר היתרי בנייה, תוכנית מתאר או אישור להקמת ההתנחלות, לא מנע במקרים רבים ממשרדי ממשלה מתן תמיכה כספית למפרי החוק. כך למשל, מהנספח לדו"ח הביניים של הועדה הממשלתית שבחנה את תופעת "המאחזים הבלתי מורשים" עולה כי משרד השיכון העביר 1.3 מיליון שקלים למאחז הלא חוקי מצפה יאיר - חוות מגן דוד, ו-570,000 שקלים למאחז הלא חוקי אביגייל, הסמוכים לגבול המערבי של השטח הסגור.[43]

יחסן של ממשלות ישראל לאזור דרום הר חברון באה לידי ביטוי גם במסגרת המשא ומתן להסדר הקבע בין ישראל לפלסטינים שהתקיים ביולי 2000 בקמפ דיוויד. בהזדמנות זו הציע ראש הממשלה דאז, אהוד ברק, לנציגי הפלסטינים, כי ישראל תספח לשטחה 13% משטחי הגדה ותחזיק למשך מספר רב של שנים ב-10% נוספים. השטח הסגור היה בין האזורים בהם שאף ברק להמשיך להחזיק.[44]

ביוני 2002 החליטה ממשלת ישראל להקים את מכשול ההפרדה, שמטרתו המוצהרת היא למנוע כניסה של פלסטינים מהגדה המערבית לתוך ישראל, כאמצעי למניעת פיגועים. תוואי המכשול בדרום הגדה המערבית אושר על-ידי הממשלה לראשונה באוקטובר 2003. בקטע התוחם את הגדה המערבית מדרום נקבע התוואי במרחק של 5-8 ק"מ מהקו הירוק, תוך הפרדתם מהגדה של 170,000 דונם, המהווים כ-3% ממנה.[45] בתוך השטח שאמור היה להיוותר בין המכשול לבין קו הירוק נכללו כל ההתנחלויות והמאחזים שהוזכרו לעיל, וכן השטח הסגור.

תוואי זה שונה בסופו של דבר, הן בעקבות הביקורת הנוקבת של הקהילה הבינלאומית והן בהשפעת פסק דין עקרוני של בג"ץ. ביוני 2004 פסק בית המשפט, כי תוואי המכשול בצפון מערב ירושלים אינו חוקי, שכן הוא פוגע באופן בלתי-מידתי בתושבים הפלסטינים שחיים בסמוך לו, והורה למדינה להציע תוואי חלופי. בעקבות זאת החליטה מערכת הביטחון לבחון מחדש את תוואי המכשול כולו. בפברואר 2005 אישרה הממשלה את התוואי המתוקן, לפיו יוקם המכשול בדרום הגדה בסמוך לקו הירוק, תוך השארתן של שתי התנחלויות בלבד בינו לבין הקו הירוק: אשכולות ומצדות יהודה. עד כה לא בוצעו עבודות כלשהן באזור זה.

---

39. נדב שרגאי, "מנכ"ל אמנה: כל המאחזים הוקמו בתיאום עם הגורמים במערכת הביטחון", *הארץ*, 24.12.02.
40. טליה ששון, חוות דעת בעניין מאחזים בלתי-מורשים, אגף התקשורת, משרד ראש הממשלה, אפריל 2005.
41. המידע נמסר לבצלם על-ידי תושב אחת ההתנחלויות באזור, שביקש להישאר בעילום שם.
42. מבזקי חדשות באתר "*הארץ*", 26.5.05, www.haaretz.co.il.
43. טליה ששון, נספח לחוות דעת בעניין מאחזים בלתי מורשים, אגף התקשורת, משרד ראש הממשלה, אפריל 2005, עמ' 12
44. רון פונדק ושאול אריאלי, *ההיבט הטריטוריאלי במו"מ הישראלי-פלסטיני על הסדר הקבע*, מרכז פרס לשלום, ספטמבר 2004, עמ' 29.
45. *OCHA, The Humanitarian Impact of the West Bank Barrier on Palestinian Communities*, 1.9.04

למרות השינוי המשמעותי שחל בתוואי המכשול באזור דרום הר חברון, עדיין ייתכן, כי כוונות הסיפוח יבואו לידי ביטוי באופנים אחרים. כך גילה ח"כ אברהם שוחט, בראיון שנערך עמו באפריל 2005, כי בכוונת ממשלת ישראל להציב לוחות בטון לאורך כביש 317 בדרום הר חברון. כביש זה משתרע בסמוך לתוואי המכשול הישן, והצבת לוחות בטון לאורכו תנתק את אזור דרום הר חברון, על התנחלויותיו וכפריו הפלסטיניים, משאר הגדה.[46]

46. בדיקת בצלם עם משרדו של ח"כ שוחט העלתה, כי דבריו בראיון, שניתן ל"קול ישראל", הם ציטוט של דברי ראש הממשלה, אריאל שרון, מישיבה של ועדת חוץ וביטחון של הכנסת מ-4.4.05.

פרק 4:
אלימות מתנחלים והיעדר אכיפת החוק

תושבי המערות סובלים מהתקפות מצד מתנחלים מאז הקמת ההתנחלויות באזור, בתחילת שנות השמונים. היקף תקריות האלימות עלה לאחר הקמתה של חוות מעון ב-1997, וביתר שאת לאחר הריגתו ב-1998 של תושב המאחז, דב דריבן, בה הואשמו תושבי המערות.[47] מאז חזרתם לשטח, במארס 2000 ועד היום סובלים התושבים מהתנכלות בלתי-פוסקת מצידם של מתנחלים, שחיים באזור.

מהסקר שערך בצלם עולה, כי 88% מהתושבים נפלו בשלוש השנים האחרונות קורבן לאלימות של מתנחלים, או היו עדים למעשה אלימות כזה, שבוצע נגד אחד מבני משפחתם הגרעינית. אין ולו כפר אחד שתושביו לא ידעו התנכלויות של מתנחלים. יחד עם זאת, תדירות האירועים משתנה מכפר לכפר. כך, תושבי ח'ירבת אל-פח'ית סבלו באופן יחסי ממעט אירועי אלימות, ככל הנראה בשל ריחוקה מההתנחלויות ומהמאחזים הסמוכים לשטח הסגור.

ניתן לחלק את אירועי ההתנכלות, שעליהם דיווחו התושבים בסקר, לארבעה דפוסים מרכזיים: חסימת דרכים ומניעת גישה לאדמות (51% מהאירועים); פגיעה ברכוש בכלל והשחתת יבול וגניבת צאן בפרט (21%); הפחדה (17%) ואלימות פיזית (11%). באשר לדפוס השני, ציינו מרביתם של המרואיינים, כי ההתקפות גוברות בעונות הזריעה והקציר. כיוון שרוב המשפחות בשטח הסגור תלויות לפרנסתן באופן בלעדי בחקלאות ובגידול צאן, הרי שפגיעה ביבול ובצאן מחבלת באופן אנוש ביכולתן להתפרנס.[48]

כך מתאר מחמוד חוסיין חמאמדה, בן 39, את מסכת ההתנכלויות, שממנה סובלת משפחתו:

> מאז שנת 1999 המתנחלים מתנכלים לנו כמעט כל יום, בכל מיני דרכים. לפני שנה בערך, המתנחלים הרביצו לתושבים מהכפר א-תוואנה. אני הייתי באזור והם הרביצו גם לי. מתנחלים מההתנחלות אביגיל גם מנעו מהילדים שלי להגיע לבית הספר שלהם. הם זורקים עליהם אבנים כשהם בדרך לשם. במאי 2004 מתנחלים שרפו מאגר תבואה, אחרי שאספנו את היבול של החיטה והשעורה. ההפסד מוערך ב-25 אלף שקל. לחמולה שלי יש אדמה בשטח של אלף דונם בערך ליד חוות מעון. בערך מאז שהמתנחל דב דריבן נהרג אנחנו לא יכולים להגיע אליה, כי אנחנו מפחדים מהמתנחלים. המתנחלים גם חסמו את הדרך הראשית, שעוברת ליד ההתנחלות מעון ומחברת בין יטא לח'ירבת אל-מפקרא ולכפרים האחרים באזור.[49]

שיטת הפחדה נפוצה היא שיסוי כלבים בילדים בזמן שהם רועים צאן, כשהם בדרכם לבית הספר או כשהם חוזרים ממנו. גם שימוש בנשק אינו יוצא דופן והוא מלווה רבות מתקריות האלימות. כך מתאר תאופיק חמאמדה, בן 23, תושב ח'ירבת אל-מפקרא, את השימוש שעושים מתנחלים בשיטות אלה, כדי למנוע ממנו ומבני משפחתו גישה לאדמותיהם החקלאיות:

> המתנחלים מונעים מאתנו להגיע לאדמות המרעה שלנו באזור וואדי א-סארורה, שנמצא קרוב להתנחלות מעון. הם רודפים אחרינו עם הכלבים שלהם, ואם מישהו מנסה להיכנס לאדמות, או רק להכניס את הצאן שלו, הם יורים עליו. המתנחלים לא רק מונעים מאתנו להיכנס לאדמות, אלא גם עובדים בהן בעצמם. המתנחלים גם חסמו את הדרך שמחברת בין ח'ירבה ליטא.[50]

אחד השיאים במסכת ההתנכלויות אירע במארס 2005, כאשר מתנחלים פיזרו חומר רעיל באדמות

---

47. באוגוסט 2004 זיכה בית המשפט את אחמד דבאבסה, שהואשם ברצח של דריבן.
48. התקפות של מתנחלים על פלסטינים בזמן שהם עובדים באדמתם הן תופעה מוכרת ברחבי הגדה המערבית. בתקופת מסיק הזיתים, המהווה מקור פרנסה עיקרי למשפחות רבות, עולה בדרך כלל רמת האלימות. ר' בצלם, *הכל צפוי והרשות נתונה: טפולן של הרשויות אכיפת החוק בהתקפות של מתנחלים על מוסקי זיתים*, נובמבר 2002.
49. הדברים נמסרו לכרים ג'יבראן באוקטובר 2004, בח'ירבת אל-מפקרא.
50. הדברים נמסרו לכרים ג'יבראן באוקטובר 2004, בח'ירבת אל-מפקרא.

המרעה של תושבי ח׳ירבת א-תוואנה, וכתוצאה מתו כמה כבשים.[51] מבדיקה שנערכה באוניברסיטת ביר זית עולה, כי החומר היה רעיל במיוחד וכי קיים חשש מחלחולו למי התהום.[52] נעים סאלם עיסא עדרה, בן 38, תושב א-תוואנה, התייחס לאירוע בעדותו לבצלם:

> לי ולמשפחה שלי יש חלקת אדמה של עשרה דונם בקצה הכפר. יש לי גם 33 ראשי צאן, שאני רועה באזורים שמסביב לא-תוואנה. ההתנחלות מעון סמוכה לאדמות של הכפר. ההתקפות של המתנחלים עלינו התרבו מאוד מאז תחילת האינתיפאדה... ההתקפה האחרונה הייתה ביום רביעי, 23.3.05. המתנחלים פיזרו כמויות גדולות של זרעים רעילים באדמות שלנו. הם פיזרו את הרעל על יותר ממאתיים דונם. הצאן שרעה באזור אכל מהרעל. עד עכשיו מתו מזה 21 ראשי צאן. אני אישית איבדתי ראש צאן אחד ועוד שלושה מהעדר שלי חולים... ההתקפה הזאת באה באחת העונות הטובות שהיו לחקלאים. בתקופה האחרונה הצאן נותן הרבה חלב, שהוא המקור הבסיסי שלנו ושל הילדים שלנו לאוכל. אבל מאז שגילינו את הרעל, החקלאים שרעו בשדה המורעל חולבים את הצאן וזורקים את החלב. כל זה גרם לנו להפסדים. כמה מאיתנו הגישו תלונה רשמית במשטרת ישראל, בתחנה בקריית ארבע. ציפינו שהמשטרה תעשה משהו כדי להפסיק את ההתקפות האלה.[53]

שבועיים לאחר התקרית שבו מתנחלים ופיזרו רעל באדמות המרעה של תושבי המערות.

זמן קצר לאחר חזרתם לבתיהם, בעקבות החלטת בג״ץ ממארס 2000, החליטו תושבי הכפרים ח׳ירבת אל-ח׳רובה וח׳ירבת א-סארורה לנטוש את כפריהם בשל ההתנכלויות החוזרות ונשנות של מתנחלי מעון וחוות מעון. בעדותו תיאר איבראהים רבעי, בן 30, את הרקע להחלטה:

> נולדתי בח׳ירבת אל-ח׳רובה. סבא שלי, אבא שלי והדודים שלי חיו שם הרבה שנים. כשלמדתי בבית ספר, עברתי לגור ביטא וחזרתי לח׳ירבה בקיץ. חיינו בח׳ירבה עד שנת *1999*. לפני שעזבנו היינו חשופים להטרדות של המתנחל דב דריבן ושל עוד קבוצות מתנחלים. בדרך כלל, הם היו מכניסים את הצאן שלהם לשדות הזרועים שלנו. אבל ההטרדות לא היו חמורות, ואנחנו המשכנו לגור בח׳ירבה. עיבדנו את האדמות ורעינו את הצאן באזור שמסביב לח׳ירבה. אלה אדמות ששייכות לנו והשטח שלהן מגיע למאות דונמים.
>
> בשנת 1998 נהרג המתנחל דב דריבן. מאז, הבעיות עם המתנחלים הפכו לרציניות. הם השתלטו על האדמות שלנו שמסביב לח׳ירבה, ולא נתנו לאף אחד מאיתנו להתקרב אליהן. ההתקפות לא הפסיקו ואנחנו לא יכולנו לסבול אותן יותר. בגלל זה, כמה חודשים אחרי שההתקפות התחילו, החלטנו לעזוב. עד עכשיו אני לא יכול להגיע לאדמה. אבא שלי ודודים שלי לא יכולים לחזור לגור בח׳ירבה, שבה הם נולדו וחיו כל החיים שלהם. הם גרים עכשיו בח׳ירבת רקעה וביטא. אבא שלי מכר את כל העדר שלו. גם אני מכרתי יותר מחצי מהעדר שלי. יש לי ארבעה ילדים. הגדול הוא בן 14. הצאן והאדמה היו מקור הפרנסה העיקרי של המשפחה שלי... אנחנו, תושבי אל-ח׳רובה וא-סארורה, הפסדנו את הבתים שלנו, את בארות המים שלנו ואת האדמות שלנו למתנחלים, ועכשיו הם משתמשים בהם.[54]

תושבי ההתנחלויות באזור מתנהגים בשטח הסגור כבשלהם, ומונעים מאנשים שאינם מוכרים להם להיכנס לאזור הסמוך להתנחלות מעון ולכפרים שבסביבתה. אדם הנכנס לשטח ללא ידיעתם, ובכלל זה אנשי ארגוני זכויות האדם המגיעים לסייע לפלסטינים, מהווים יעד קבוע להתקפה.

הילדים הפלסטינים תושבי השטח הסגור, הלומדים בבית הספר היסודי בח׳ירבת א-תוואנה, נופלים זה שנים רבות קורבן להתקפות של מתנחלים, תושבי מעון. המתנחלים לא מאפשרים להם לעבור בדרך הקצרה המובילה לא-תוואנה, מפחידים אותם, מאיימים עליהם ומכים אותם. לאורך השנים נמנעו הילדים והוריהם מלהתמודד עם המתנחלים, והילדים הלכו לבית הספר בדרך עוקפת

---

51. עלי ואקד, ״המשטרה חוקרת הרעלת כבשים בשטח פלסטיני״, *ynet*, 23.3.05.
52. מכתב מד״ר רמזי מנסור, מנהל המרכז המדעי לאיכות הסביבה באוניברסיטת ביר זית ברמאללה, למושל חברון, 30.3.05.
53. העדות נגבתה על-ידי מוסא אבו השהש בח׳ירבת א-תוואנה ב-6.4.05.
54. העדות נגבתה על-ידי מוסא אבו השהש בבית העד בח׳ירבת א-תוואנה ב-16.10.04.

וארוכה. בתחילת שנת הלימודים הנוכחית, החליטו חברי ארגון המתנדבים הבינלאומי CTP,[55] ללוות את הילדים מדי בוקר לבית הספר בדרך הקצרה העוברת ליד ההתנחלות מעון. מתנחלים היכו מאז בברוטליות את המתנדבים בשלוש הזדמנויות. קים למברטי, אחת מפעילות הארגון, תיארה לכתב "הארץ" את שאירע ב-29.9.04:

> ליווינו חמישה ילדים לבית הספר, פתאום קפצו עלינו חמישה אנשים לבושים כולם בשחור עם מסכות על הפנים, בידיים היו להם אלות ושרשרות. הילדים התחילו לרוץ. אחד התוקפים הגיע אלי. הוא הפיל אותי והכה אותי עם השרשרת על הגב. שכבתי בלי לזוז כדי שהם יחשבו שאני מתה ויעזבו אותי. כריס [אחד הפעילים] צעק, "רק אל תפגעו בילדים". הם השכיבו אותו והתחילו לבעוט ולהרביץ לו עם האלות.[56]

לאחר ההתקפה השלישית, התחייב הצבא ללוות בעצמו את הילדים, בתנאי שפעילי השלום יתחייבו מצידם שלא לעשות זאת. אף-על-פי-כן, ביום הראשון, שבו התקיים הליווי הצבאי, תקפו מתנחלים את הילדים בנוכחותם של החיילים המלווים.[57] בימים שלאחר מכן, המשיכו מתנחלים לעקוב אחר הילדים ומלוויהם, אך נמנעו מלתקוף אותם.

אכיפת החוק על־ידי המשטרה

ישראל נושאת באחריות להגנה על חייהם, ביטחונם ורכושם של כל התושבים הנתונים לשליטתה האפקטיבית, לרבות הפלסטינים בשטחים. אחריות זו כוללת, בין השאר, מניעת מעשי אלימות של אזרחים ישראלים כלפי פלסטינים ואכיפת החוק על האחראים לביצוע מעשים כאלה. משטרת ישראל היא זו שנושאת בעיקר האחריות לאכיפת החוק על מתנחלים. זאת, בעוד שהצבא אחראי לטפל רק באירועים מסוימים, מחוץ להתנחלויות ובמקומות שכוחותיו מגיעים אליהם לפני המשטרה.[58] בין השאר אחראית המשטרה לחקור התקפות נגד פלסטינים, בין בעקבות הגשת תלונה ובין בעקבות מידע בדבר התקפות כאלה, שמגיע אליה בדרכים אחרות. על המשטרה להחליט, בהתאם לממצאי החקירה, אם לסגור את התיק או להעבירו לטיפול של אחד משני גורמים: פרקליטות המדינה או התובע המשטרתי. הפרקליטות מטפלת בתיקים בהם העונש על העבירות המיוחסות הוא שלוש שנות מאסר ומעלה. אם משתכנעים בפרקליטות שיש מקום להעמדה לדין, היא זו האחראית על הכנת כתבי האישום. התביעה המשטרתית, מצידה, מטפלת בשאר התיקים ואחראית גם היא, במידת הצורך, על הכנתם של כתבי אישום.

כאמור, אלימות של מתנחלים כלפי פלסטינים היא תופעה שכיחה בכל רחבי הגדה המערבית. עם זאת, מאז ומעולם הייתה אכיפת החוק עליהם מוגבלת ביותר ובלתי-יעילה.[59] בשנת 1981 הוקמה ועדה בראשות המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, יהודית קרפ, לצורך בדיקת הטיפול המשטרתי בעבירות של מתנחלים. אחת המסקנות של הוועדה הייתה, כי קיימים ליקויים קשים בתחום אכיפת החוק על תושבי ההתנחלויות. הוועדה קבעה, כי על המשטרה למצוא פתרון דחוף לבעיה זו.[60] בשנת 1994, בעקבות הטבח שביצע ברוך גולדשטיין במערת המכפלה, הוקמה ועדת שמגר. הוועדה קבעה, כי אכיפת החוק על מתנחלים בשטחים היא כושלת, וכי במשך שנים לא ננקטו צעדים לשיפורה.[61] בעקבות המלצות הוועדה הוקם ב-1994 מחוז ש"י של המשטרה, האחראי על אכיפת החוק על מתנחלים בגדה המערבית.[62] בדו"ח שפורסם ב-2001 בחן בצלם את תפקודה של המשטרה באכיפת החוק על מתנחלים מאז תחילת האינתיפאדה השנייה ומצא, כי זו לוקה בחסר באופן קיצוני.[63] באוקטובר 2002, הודה

---

55. *Christian Peacemaker Teams* - ארגון שלום של מתנדבים מחו"ל.
56. ניר חסון, "מתנחלים תוקפים מתנדבים מחו"ל בדרום הר חברון - אבל איש לא נעצר", *הארץ*, 15.10.04.
57. ניב חכלילי, "הוכו בדרך לבית הספר", *כל העיר*, 29.10.04.
58. נוהל אכיפת החוק והסדר לגבי ישראלים, אוקטובר 2001.
59. ר' דוחות בצלם: *אכיפת חוק על אזרחים ישראלים בשטחים*, (מרץ 1994); *מדיניות אכיפת חוק על מתנחלים בשטחים* (מרץ 2001); *דין לעצמם: אי אכיפת החוק על מתנחלים שתקפו פלסטינים כתגובה לפגיעה באזרחים ישראלים* (אוקטובר 2001); *הכל צפוי והרשות נתונה: טיפולן של רשויות אכיפת החוק בהתקפות של מתנחלים על מוסקי זיתים* (נובמבר 2002).
60. חקירת חשדות נגד ישראלים ביהודה ושומרון - דו"ח צוות המעקב, 1982.
61. דו"ח ועדת החקירה הממלכתית לעניין הטבח במערת המכפלה, התשנ"ד-1994 (להלן דו"ח שמגר), עמ' 192-193.
62. ר' דו"ח מבקר המדינה, 52א', 23.9.01, עמ' 182.
63. להרחבה ר' *"הסכמה שבשתיקה - מדיניות אכיפת החוק על מתנחלים בשטחים"*, דף מידע, מארס 2001.

הרמטכ"ל דאז, רא"ל משה יעלון, בפני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, כי גם הוא "לא מרוצה מרמת אכיפת החוק לאורך השנים; למה אין אכיפה? זו שאלה מורכבת".[64]

לאחרונה דווח באמצעי התקשורת, כי היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, ומפכ"ל המשטרה, משה קראדי, סיכמו ביניהם, כי "מעתה האכיפה תהיה יעילה ומהירה יותר, ולא תסתפק במעצרם של מתפרעים ובשחרורם המהיר לאחר מכן. עוד הוחלט כי תיעוד האירועים ייעשה בקפידה, וכי אם יהיו די ראיות, זמן קצר לאחריהם, לא תהסס המדינה להגיש כתבי אישום נגד המתפרעים".[65] דברים אלה מחזקים את הטענה, כי אכיפת החוק על המתנחלים היא חלקית ובלתי-יעילה, ומראים שמצב זה מוכר היטב לאחראים עליה.

בצלם פנה למשטרת ישראל בבקשה לקבל מידע אודות מספר התלונות שהגישו תושבי השטח הסגור בשנים האחרונות בגין אלימות מתנחלים ואודות מצב הטיפול בהן. במקום זאת, מסרה המשטרה נתונים המתייחסים לכלל התלונות של פלסטינים, בכל מחוז חברון, בשנים 1999-2004 (עד חודש אוקטובר).[66] בצלם שב ופנה בבקשה לקבל מידע ספציפי לגבי תושבי השטח הסגור, אך בקשה זו לא נענתה. הנתונים לגבי מחוז חברון כולו מאפשרים לקבל תמונה כללית על מערכת אכיפת החוק במחוז. תמונה זו נכונה, גם אם לא ברמת דיוק מרבית, אף לגבי אכיפת החוק בשטח הסגור.

יש לציין, כי מספר התלונות שמגישים פלסטינים למשטרה אינו משקף את היקפה של תופעת האלימות של מתנחלים נגדם. הסיבה העיקרית לכך היא חוסר אמון של התושבים בשלטונות הישראליים בכלל ובמשטרה בפרט. התושבים, כך נראה, אינם מאמינים שהמשטרה תטפל בתלונתם ותמצה את הדין עם המתנחלים, ולכן במקרים רבים הם נמנעים מלכתחילה מהגשת תלונות. מעדויות התושבים לבצלם עולה, כי מעטים מהם הגישו תלונה במשטרה. חלקם ציינו, כי למרות שכן התלוננו, אינם מאמינים שהדבר יועיל.

לפי נתוני המשטרה, בשנת 2000 הוגשו 76 תלונות בלבד, ובשנת 2001, השנה הראשונה לאינתיפאדה, עלה מספר התלונות ל-102. לעומת זאת, ב-2003 ו-2004 חלה ירידה ניכרת בהיקף התלונות שהוגשו. רוב תיקי התלונות שהוגשו בחמש השנים האחרונות, שהטיפול בהם הסתיים, נסגרו. חלקם נסגרו עוד בשלב הבדיקה הראשונית ולא הועברו לטיפול מחלקת התביעות המשטרתית או לפרקליטות המדינה, ואחרים נסגרו בשלב מאוחר יותר. ישנם ארבעה נימוקים לסגירת תיקים: חוסר ראיות, חוסר עניין לציבור, חוסר אשמה והיות העבריין לא נודע. מנתוני המשטרה עולה, כי רובם המוחלט של התיקים נסגרים בנימוק של חוסר ראיות. הטיפול בחלק ניכר מהתיקים שהועברו לפרקליטות המדינה או לתובע המשטרתי, במהלך חמש השנים האחרונות, ובמיוחד בשנים 2003 ו-2004, טרם הסתיים. עם זאת, ניתן לשער על סמך ניסיון העבר, כי חלק גדול מהם ייסגרו.

תרשים 2: אחוז התיקים שנסגרו מתוך כלל התלונות שהוגשו, לפי שנים

64. סמדר שמואלי, "הרמטכ"ל: אני לא מרוצה מאכיפת החוק ביש"ע", *ynet*, 22.10.02.
65. דיאנה בחור-ניר, "רמון: לשפוט מתנחלים בבתי דין צבאיים", *ynet*, 11.1.05. הסיכום הושג במסגרת דיון בהצעתו של ח"כ חיים רמון לשפוט מתנחלים במערכת המשפט הצבאית.
66. מכתב מרפ"ק יפעת וגמן-שפרן, הממונה על חוק חופש המידע במשטרה, לבצלם 8.12.04.

כפי שניתן לראות בטבלה 2, ישנן תלונות שהטיפול בהן מתעכב אפילו חמש שנים. הדבר בולט בעיקר במחלקת התביעה המשטרתית. לעיכוב השלכות חמורות על היכולת לאתר עדים ועל יכולתם של אלה לזכור את פרטי האירועים. משום כך קטנים הסיכויים למצות את הדין עם האחראים לתקיפות. על רקע זה, אין להתפלא כי רוב התיקים נסגרים בנימוק של חוסר ראיות.

טבלה 2: מספר התיקים שהועברו לפרקליטות המדינה או למחלקת התביעה המשטרתית ושהטיפול בהם טרם הסתיים.*

שנה	תיקים בטיפול מחלקת התביעות המשטרתית	תיקים בטיפול פרקליטות המדינה
1999	7	1
2000	1	1
2001	11	10
2002	10	0
2003	13	4
*2004	4	24
סה"כ	**46**	**40**

*עד 25.10.04

בחמש השנים האחרונות, אחוז קטן בלבד מתלונות הפלסטינים הועבר לטיפולה של פרקליטות המדינה. עם זאת, בשנים 2003 ו-2004 (עד סוף אוקטובר) חלה עלייה בשיעור התיקים שהועברו לתביעה המשטרתית. שינוי זה מבורך, אולם אין בו כדי להצביע על שיפור מהותי באכיפת החוק, שכן ניסיון העבר מלמד, כי רובם הגדול של התיקים נסגרים ללא הגשת כתבי אישום.

תרשים 3: אחוז התלונות שהועברו לתביעה המשטרתית או לפרקליטות המדינה, לפי שנים

העלייה במספר התלונות של פלסטינים בין השנים 1999-2001 לא הביאה לעלייה מקבילה במספר ההרשעות, שנשאר חד-ספרתי לאורך כל התקופה. אין ספק, כי עובדה זו מגבירה את חוסר האמון של התושבים במערכת אכיפת החוק.

תרשים 4: מספר התלונות של פלסטינים, שהובילו להרשעה של אזרח ישראלי, מתוך סך התלונות, לפי שנים

ב-9.3.04 פרסם העיתונאי עקיבא אלדר בעיתון "הארץ" כתבה, שבה תיאר, בין השאר, את מידת אכיפתו של החוק על המתנחלים בדרום הר חברון:

... ביום רביעי שעבר הגענו לזירה, בשעה שחוקרי המשטרה ליקטו את תרמילי הכדורים שהמתנחלים ירו דקות אחדות לפני כן על אנשי א-תוואנה. שלושה חשודים המתינו ליד הג'יפ המשטרתי. איש מהם לא נראה מודאג. למחרת הובאו עשרה מתנחלים לבית משפט השלום בירושלים.

רס"ר אמיתי עמוסי סיפר לשופט רפאל יעקובי, שהחשודים דלקו אחרי רועי צאן פלסטינים, יידו בהם אבנים מרוגטקות וירו באוויר. בדרך הם נתקלו ברכב פלסטיני, יידו בו אבנים והבריחו את הנוסעים. עמוסי לא ביקש לעצור את החשודים... עמוסי הסתפק בבקשה להרחיק את החבורה מהאזור לשלושה חודשים. השופט דחה את הבקשה. במשטרת מחוז ש"י ובפיקוד מרכז לא הופתעו. קצינים בכירים אומרים, שהמתנחלים למדו מזמן שבשטחים אין דין ואין דיין.[67]

בהתייחסו להתקפות של מתנחלים על המתנדבים הזרים שליוו את הילדים, שגרים בשטח הסגור, לבית הספר, מסר דובר משטרת ש"י, כי "האירועים האלו הם חמורים במיוחד. מדובר בהתארגנות מחתרתית של ממש, שביצעה עבירות של תקיפה בנסיבות מחמירות ושוד. עד עתה ביצענו 14 חיפושים במעון ובחוות מעון, ועשרות שוטרים הוזעקו למקום בעת האירוע".[68] נשאלת השאלה, מדוע החלה המשטרה לחפש את המתנחלים, חברי "ההתארגנות המחתרתית", רק לאחר תקיפת המתנדבים הזרים, למרות שהתקפות מסוג זה הן עניין שבשגרה. כמו כן, תמוה כיצד זה שלמרות החשיבות הרבה שמייחסת כביכול המשטרה לטיפול בעבירות מתנחלים, ככל הידוע לבצלם, לא הוגש בנושא ולו כתב אישום אחד.

מתלונות של פלסטינים על אלימות מתנחלים עולה אפוא תמונה עגומה אודות הטיפול המשטרתי בבעיה. ככלל זהו טיפול רשלני המאופיין בסחבת,

67. עקיבא אלדר, "תקפת ערבים! לא נורא", *הארץ*, 9.3.04.
68. ניר חסון, "מתנחלים תוקפים מתנדבים מחו"ל בדרום הר חברון - אבל איש לא נעצר", *הארץ*, 15.10.04.

שמקשה על תהליך איסוף הראיות תוך הקטנתם של הסיכויים למיצוי הדין עם התוקפים. מהעדויות שנמסרו לבצלם עולה, כי המשטרה אינה ערוכה לספק הגנה לתושבי השטח הסגור, ולא נראה כי נעשה מאמץ משמעותי למנוע פגיעה בהם. מחדלים אלה של המשטרה מכשירים את הקרקע להישנות הפגיעה בתושבי המערות, מבלי שהאשמים בכך יתנו דין וחשבון לאיש.

בתשובה לפניית בצלם, מסרה המשטרה, כי

> מרחב חברון שידרג בתקופה האחרונה את פעילות האכיפה באזור דרום הר חברון, נעשתה עבודת מיפוי של מוקדי החיכוך והאזורים בהם מתפתחים עימותים בין יהודים לפלסטינים. באזורים הנתונים והמוגדרים הוגברו סיורי נוכחות ובולטות. במקום בו יש תופעה חמורה של פגיעה בפלסטינים, המשטרה בשיתוף עם צה"ל מקצים כוח סדר כדי להגן על הפלסטינים מפני אפשרות של פגיעה. בנוסף ניתנה עדיפות לכל קריאה על פגיעה בפלסטינים. כוח משטרה מגיב במהירות כדי להפסיק את המשך ביצוע העבירה ולאתר/לעכב/לעצור חשוד/ים במעשה.[69]

גם אם נכונה טענת המשטרה, כי הושקעו לאחרונה מאמצים להגברתה של אכיפת החוק על המתנחלים באזור השטח הסגור, הרי שלפי מבחן התוצאה נכשלה המשטרה כישלון חרוץ: מספר ההתקפות לא פחת, תחושת הביטחון בקרב התושבים לא גברה וכתבי אישום נגד התוקפים לא הוגשו.

אכיפת החוק על־ידי הצבא

פריסתם של כוחות הצבא בגדה המערבית מקיפה בהרבה מזו של המשטרה, ולרוב חיילים הם אלה שמגיעים ראשונים לזירת האירוע. הדבר נכון על אחת כמה וכמה במקרה של השטח הסגור, אשר תחנת המשטרה הקרובה ביותר אליו נמצאת בקריית ארבע, ואשר תנאי השטח שלו אינם מאפשרים, ככלל, גישה קלה לכוחות המשטרה. אולם, במרבית המקרים החיילים לא רק מעלימים עין מהתקפות המתנחלים, אלא אף מסייעים לתוקפים.

בכתבה שפורסמה בעיתון "הארץ" במרץ 2003, תיאר ג'ומעה ריבאעי, תושב ח'ירבת א-תוואנה, את רשמיו לגבי ההבדל בין תפקוד הצבא והמשטרה ביחס לאלימות המתנחלים: "כל פעם שהמתנחלים באים אני מתקשר למשטרה. כשהם רואים משטרה הם בורחים. כשהם רואים צבא לא אכפת להם, כי הם יודעים שהצבא שומר עליהם... אין לי פחד מהמתנחלים. הבעיה שהמדינה, הממשלה, הצבא עוזרים להם."[70] מסקנה זו עולה בקנה אחד עם מאות עדויות שגבה בצלם לאורך השנים, לפיהן החיילים אינם עושים במקרים רבים דבר כדי להגן על הפלסטינים, ולעתים אף מצטרפים למעשי האלימות של המתנחלים.[71]

למסקנה דומה הגיעה גם עו"ד טליה ששון, אותה מינה ראש הממשלה, אריאל שרון, לבחון את תופעת המאחזים בגדה המערבית:

> לחיילי צה"ל מוקנות סמכויות אכיפה כשל שוטר, וזאת מכוח נוהל אכיפת החוק בשטחים הנכלל בפקודות צה"ל. אך בפרקטיקה חיילי צה"ל אינם אוכפים את החוק, אינם מכירים את נוהל אכיפת החוק ואינם מעוניינים כלל לתפקד כשוטרים. "רוח המפקד" כפי שתוארה בפניי היא, שאל לחיילי צה"ל לבחון במשקפי החוק את מעשי המתנחלים, העושים מעשה ציוני בהקמת המאחזים, אף שהוא בלתי-חוקי.[72]

אחת המשימות העיקריות של הצבא היא הגנה על המתנחלים. משימה זו מתבצעת תוך תיאום ושיתוף פעולה הדוקים עם המתנחלים עצמם. כך, לוקחים מתנחלים חלק פעיל במערך האבטחה על יישוביהם, וחלקם ממלאים תפקיד של רכזי ביטחון שוטף, לאחר שקיבלו סמכויות ונשק מצה"ל. בלא מעט מקרים ניצלו אותם מתנחלים את הסמכויות ואת הנשק שניתן להם כדי ליזום התקפות על פלסטינים. גורם צבאי בכיר אמר לעיתון "הארץ", כי "בהתנחלויות קיצוניות חרגו לא פעם רבש"צים [רכזי ביטחון שוטף צבאי], סגניהם ועוזרים שמינו מטעמם, מתחומי היישוב. הם ערכו פטרולים כשהבחינו ברועים או בחקלאים פלסטינים שאותם ראו כ"אוספי מודיעין לקראת מבצע" לצורך פיגועים. לא פעם, הכו פלסטינים או ירו עליהם."[73]

---

69. מכתב לבצלם מעו"ד יפעת וגמן-שפרן, בשם הממונה על חופש המידע במשטרת ישראל, 22.11.04.
70. גדעון לוי, "רוחות מלחמה בח'ירבת רכיז", *הארץ*, 19.3.03.
71. להרחבה ר': בצלם, *דין לעצמם: אי אכיפת החוק על מתנחלים שתקפו פלסטינים בתגובה לפגיעה באזרחים ישראלים*, דף מידע, אוקטובר 2001.
72. טליה ששון, חוות דעת בעניין מאחזים בלתי-מורשים, אגף התקשורת, משרד ראש הממשלה, אפריל 2005.
73. עמוס הראל, "צה"ל מגביל סמכויות רכזי הביטחון בהתנחלויות", *הארץ*, 4.11.04.

מעדויות שגבה בצלם מתושבי המערות עולה, כי המציאות שבה חיילים אינם עושים מאומה להגנתם מפני התקפות של מתנחלים, ואף מסייעים לאלה בדרכים שונות, מהווה חלק אינטגראלי משגרת חייהם. ניבאל אל-עמור, בן 22, תושב ג׳ינבה, תיאר כיצד חיילים עצרו אותו בזמן שרעה את צאנו והכו אותו, לאחר שמתנחל שכנע אותם שאדמת המרעה שייכת לו:

אני גר בכפר ג׳ינבה ומתפרנס מרעיית צאן. בחודש מרץ שעבר, אני לא זוכר באיזה יום, רעיתי את הצאן ליד הכפר ביר אל-עד, שנמצא במרחק של שני קילומטרים בערך מצפון לג׳ינבה, ובמרחק של קילומטר אחד בערך מהמאחז של יעקב טליה [מאחז ״נוף נשר״]...

בסביבות 14:00, שלושה חיילים ישראלים הגיעו אליי ברגל... המתנחל יעקב טליה היה איתם. יעקב אמר לי לעזוב את המקום ושאסור לי לרעות שם, כי האזור שייך לו. אמרתי לו, שהוא טועה, ושלפני כמה ימים הגיעו אחראי מהמשטרה וקצין מהמינהל האזרחי בשם ציון, ואמרו לי שאני יכול לרעות את הצאן באזור. דיברנו בעברית. יעקב דיבר עם החיילים ושמעתי אותו מנסה לשכנע אותם לעצור אותי. החיילים אמרו לי ללכת איתם לניידת משטרה שנמצאת ליד... כשהגענו לניידת, אחד החיילים התקשר למשטרה של קריית ארבע, ושמעתי שהשוטרת שענתה לו אמרה, שמותר לנו לרעות באזור ביר אל-עד. יעקב התערב ואמר שזה לא נכון והתחיל לדרוש מהחיילים לעצור אותי והוא הצליח. אחד החיילים קשר את הידיים שלי וכיסה לי את העיניים. הם הכניסו אותי לניידת, ואמרו לי לא לזוז. התחלנו לנסוע, ונראה לי שאחרי בערך חצי שעה המכונית עצרה. הרגשתי שמכניסים אותי לחדר. היו מסביבי אנשים, הם קיללו אותי. נראה לי שהם היו חיילים. אחד מהם תפס את הראש שלי והטיח אותו בקיר שלוש פעמים...

אחרי כמה שעות הכניסו אותי למכונית ונסענו מהמקום. החיילים הורידו אותי מהרכב, ואחד מהם הוריד לי את האזיקים ואת כיסוי העיניים. ראיתי שאני נמצא בצומת חורה. הסתכלתי על השעון וראיתי שחצות. החיילים השאירו אותי במקום ועזבו. הגעתי ליטא בסביבות אחת לפנות בוקר והעברתי שם את הלילה.[74]

74. העדות נגבתה על-ידי מוסא אבו השהש בג׳ינבה ב-9.9.04.

פרק 5:
הפגיעה בזכויות האדם במעשי הרשויות ובמחדליהן

השחתת שדות על־ידי הצבא

48% מתוך המרואיינים בסקר שערך בצלם, שציינו שהיו קורבנות או עדים להתנכלויות מצד חיילים, או עדים למעשים כאלה, שבוצעו נגד בני משפחתם הגרעינית, היו קורבנות ישירים לפגיעה ברכושם על-ידי הצבא, בעיקר השחתה של שדותיהם. 61% מתוכם ציינו, כי התנכלויות הצבא גוברות בעיקר בעונות החריש והקציר. כל האירועים עליהם דיווחו התושבים התקיימו בכפרים אל-מג'אז, אל-מרכז, ג'ינבה, א-תבאן ואל-פח'ית, הנמצאים ברובם בדרום השטח הסגור. מעדויות של תושבי המערות עולה, כי מאז החלטת בג"ץ ממארס 2000 עולים טנקים ודחפורים של הצבא, החונים דרך קבע בבסיס הסמוך לכפר ג'ינבה, בשיטתיות על האדמות החרושות והזרועות שלהם. כמו כן, דיווחו תושבים על כך ששדותיהם רוססו בחומרים כימיים מהאוויר.

כך מתאר מוחמד אחמד מיסלח חמאמדה, בן 70, כיצד הרסו אנשי כוחות הביטחון והשחיתו את רכוש משפחתו ואת יבולה בח'ירבת א-תבאן:

> בתאריך 29.4.04 הגיע לח'ירבה כוח גדול של משטרה, צבא, משמר הגבול והמינהל האזרחי. הם הרסו את האוהלים שלנו, דירים של הצאן ובארות מים. כשהילדים שלי ניסו להוציא מהאוהלים כמה מזרנים ואת כלי המטבח, החיילים הרביצו להם. הם ניסו להרביץ גם לי, אבל טארק [מפקד הכוח] אמר להם, שלא יגעו בי כי אני מבוגר, והוא הורה לחיילים להרחיק אותי מהמקום ולקשור לי את הידיים... מטוסי ריסוס ישראליים טסים בשלוש השנים האחרונות מעל האדמות שלנו ומרססים את היבול שלנו בחומרי הדברה כימיים. התבואה שלנו נהרסת לגמרי מהריסוס. גם טנקים וג'יפים של הצבא מגיעים לשדות שלנו ומשחיתים אותם. הצבא הרס גם שישה חדרי שירותים שבנינו מתרומות של ארגון זר, וששימשו את המשפחה שלי.[75]

יאסר אבו סבחה, בן 30, תושב ח'ירבת אל-פח'ית, ציין, כי "במהלך השנתיים האחרונות, החיילים נכנסים לשדות שלנו עם הטנקים שלהם במכוון. בשדות יש שעורה והטנקים שלהם השחיתו בערך שמונים אחוז מהיבול. הם עושים את זה לפני תקופת הקציר, שהיא בדרך כלל בחודשים מאי ויוני".[76]

רמיסת אדמות התושבים והשחתת יבולם פוגעות באופן בוטה בקניינם של התושבים ובזכותם לעבוד ולהתפרנס. מעשים אלה אף מהווים הפרה של צו הביניים, שבג"ץ הוציא במארס 2000, ובו הורה באופן מפורש לשמור על הסטאטוס קוו מהתקופה שלפני הגירוש. האגודה לזכויות האזרח פנתה ליועץ המשפטי של המינהל האזרחי בדרישה להנחות את הצבא לחדול ממעשים אלה, וזה השיב כי הנחיה כזאת אמנם תועבר. אולם, בפועל, נמשכו כניסות הצבא אל השדות החקלאים בדרום השטח הסגור, והאגודה פנתה לבג"ץ בבקשה שיוציא נגד הצבא צו לפי פקודת בזיון בית המשפט. מתצהירי התושבים, שנלוו לפניית האגודה, עולה, כי חיילים נסעו הלוך ושוב בכלי רכב משוריינים ורמסו באמצעותם את שדות התושבים, שנזרעו רק כמה ימים קודם לכן.[77] במארס 2004, השיבה המדינה, כי הצבא מתחייב להימנע מפגיעה בשטחים חקלאיים מעובדים. בתשובה זו הודתה המדינה, כי הפגיעה שנעשתה עלולה לחייב אותה בתשלום פיצויים לנפגעים.[78]

הגבלות על חופש התנועה

מאז תחילת האינתיפאדה בספטמבר 2000 מגביל הצבא את חופש התנועה של הפלסטינים בגדה המערבית באמצעות הצבתם של מחסומים מאוישים, סוללות עפר, קוביות בטון ושאר חסימות, בדרכים המובילות לערים ולכפרים. תופעה זו לא פסחה על תושבי השטח הסגור. 47% מהמרואיינים בסקר שערך בצלם דיווחו, כי נתקלו בחסימות פיזיות שהציב הצבא בדרכים או בחיילים שמנעו מהם גישה לאדמותיהם. בדומה לשאר האזורים בגדה, ההגבלות מוטלות על התושבים

75. הדברים נמסרו לכרים ג'יבראן באוקטובר 2004, בח'ירבת א-תבאן.
76. הדברים נמסרו לכרים ג'יבראן באוקטובר 2004, בח'ירבת אל-פח'ית.
77. בג"ץ 517/00, בקשה על-פי פקודת בזיון בית המשפט, 25.2.04, סע' 4, 5.
78. בג"ץ 517/00, בקשה על-פי פקודת ביזיון בית המשפט, תגובה מטעם המשיבים, 8.3.04, סע' 6.

הפלסטינים בלבד, בעוד שמתנחלים תושבי האזור נהנים מחופש תנועה מלא. יתרה מזאת, לעיתים המתנחלים הם אלה שמציבים את החסימות, כאשר הצבא נמנע מהסרתם.

היציאה מהשטח הסגור והכניסה אליו אפשריות בסמוך להתנחלות כרמל, דרך כביש 317, ההופך בקצהו הצפוני לכביש 356. שני כבישים אלה מספקים לתושבי המערות גישה לעיירה הסמוכה יטא. הכניסה ליטא מתבצעת בעיקר דרך צומת א-זיף, בחלקו הצפוני של כביש 356. ההגעה לכביש 356 מחייבת מעבר דרך מחסום מאויש. את דרכי הגישה האחרות לכביש חסם צה"ל במרוצת האינתיפאדה.[79] חיילים חוסמים לעיתים קרובות את דרכי העפר, המקשרות את השטח הסגור לכביש 317. שתי החסימות העיקריות מוצבות, האחת על הדרך המובילה מח'ירבת א-תוואנה לכביש 317, והשנייה על הדרך המובילה לכפר אל-כרמל. כתוצאה מכך, נאלצים התושבים לנסוע בדרכים מפותלות וארוכות, דבר המייקר את הנסיעה ומאריך את משכה.

בעדותה לבצלם תיארה פהימה הווימל עלי עווד, בת 56, את ההגבלות שהטילו חיילים ומתנחלים על המעבר מח'ירבת א-ספיי ליטא:

> נולדתי בח'ירבת אל-מקבראת קרוב לתל ערד. חייתי וגדלתי בח'ירבת אל-מרכז. מאז שהתחתנתי, אני גרה עם בעלי, שחאדה עווד, בן 77, בח'ירבת א-ספיי א-תחתא. מאז שהייתי ילדה אני עובדת באדמה ובגידול צאן. לי ולבעלי יש אדמות בשטח של עשרים דונם בערך בח'ירבת א-ספיי ועוד בערך 114 דונם ממערב לח'ירבת מר'אייר אל-עביד. אנחנו לא יכולים להגיע לאדמות האלה בגלל התנכלויות של המתנחלים מההתנחלות מעון... בשנת 1999, אחרי שנהרג המתנחל דב דריבן, המתנחלים סגרו את הדרך הישירה שמחברת את הח'ירבה עם יטא. הדרך הזאת עוברת בח'ירבת א-טובא ובא-תוואנה. המתנחלים חסמו אותה עם ערימת עפר והם תוקפים את מי שמנסה לעבור בה. לפעמים גם חיילים מונעים מאיתנו לעבור בדרך הזאת. במקרה אחד חיילים עצרו כמה רועים שהלכו בדרך הקצרה, ולא נתנו להם לעבור. הרועים חזרו לח'ירבה. בדרך הקצרה היה אפשר להגיע ליטא תוך חצי שעה אם רוכבים על חמור, ואפילו יותר מהר אם נוסעים בטרקטור. עכשיו אנחנו הולכים ליטא בדרך עוקפת וארוכה יותר, ולוקח לנו בערך שעתיים להגיע לשם בטרקטור ויותר משלוש שעות אם הולכים ברגל או רוכבים על חמור.[80]

שלילת אפשרויות הבנייה והפיתוח

השטח הסגור כולו מוגדר כאזור C. בהסכמי אוסלו בין ישראל לאש"ף נקבע, כי באזורי C של הגדה המערבית יישארו הסמכויות בתחום התכנון והבנייה, במלואן, בידי ישראל, שתפעיל אותן באמצעות המינהל האזרחי. עד היום חלות באזורים אלה שתי תכניות מתאר אזוריות, שנערכו על-ידי שלטונות המנדט הבריטי בשנות הארבעים: אחת לדרום הגדה המערבית ואחת לצפונה. בתכנית הראשונה, מוגדר כל השטח הסגור כאזור חקלאי, שהבנייה בו אסורה. ככלל, לא ניתן להוציא אישורי בנייה באזורי C, משום שמאז ומעולם נמנע המינהל האזרחי מעדכונן של תכניות המתאר המנדטוריות. זאת, למעט בשטחי ההתנחלויות. לשם אכיפתן של תכניות המתאר, מפעיל המינהל האזרחי את "יחידת הפיקוח על הבנייה", ועל סמך דיווחיה מוצא צו הריסה נגד כל מבנה חדש שמתגלה.[81]

בהתחשב בכך, אין פלא שבכפרי השטח הסגור נראה כאילו הזמן עמד מלכת. באמצעות מערכת התכנון שוללת ישראל את זכותם של התושבים להתקיים במקום כקהילה. מערכת זו חוסמת את כל אפשרויות הבנייה: בתי מגורים, מבנים לאספקת שירותים (חינוך יסודי, טיפול רפואי בסיסי וכד'), דירים לצאן, מאגרי מים וכו', כל אלה מיועדים למלא צרכים בסיסיים של התושבים.

אחד התחומים המרכזיים בחיי התושבים, המושפעים ממצב זה, הוא תחום המים והתברואה. כפי שצוין בפרק הראשון, כפרי השטח הסגור אינם מחוברים לרשת להובלת מים בצנרת, ועל כן נאלצים להסתמך על אגירת מי גשמים ועל הובלה במכליות של מים שנקנו מחוץ לכפרים. מאז ומתמיד משתמשים התושבים בחלק ניכר מהכנסתם ממכירת התוצרת החקלאית לקניית מים. הצבא והמינהל האזרחי הרסו ואטמו, במהלך הגירוש בשנת 1999, בורות מים רבים בשטח הסגור, בטענה כי אלה נבנו ללא היתר.

---

79. להרחבה ר': בצלם, *משטר הכבישים האסורים בגדה המערבית*, דו"ח מקיף, אוגוסט, 2004, פרק 2.
80. העדות נגבתה על-ידי מוסא אבו השהש במערת המגורים של העדה ב-24.10.04.
81. להרחבה ר': בצלם, *גזל הקרקעות: מדיניות ההתנחלות בגדה המערבית*, מאי 2002, עמ' 72-73.

כתוצאה מכך, הצטמצמה יכולתם של התושבים לאגור את מי הגשמים, הוגברה תלותם בהובלת מים לכפרים, ועלו הוצאותיהם הכספיות הנלוות לכך.

בעדותה לבצלם תיארה סועאד אחמד עלי מח'אמרה, בת ארבעים, את בעיית המחסור במים בח'ירבת א-ספיי:

> אני, בעלי והילדים שלנו גרים במערה בח'ירבת א-ספיי אל-פוקא... יש לנו שישים ראשי צאן ואדמה בשטח של בערך עשרה דונמים. אנחנו מתפרנסים מרעיית צאן... כדי לגדל צאן אנחנו צריכים מספוא ומים. מחסור במים זאת אחת הבעיות הגדולות שלנו. יש לנו בור מים אחד שמכיל בערך שישים קוב. יש גם בור משותף לכל תושבי הח'ירבה, אבל הוא לא מספיק ליותר מחודשיים במקרה הטוב. אנחנו משתתפים בהוצאות של מילוי הבור המשותף. אנחנו מביאים מים מיטא או מהיישוב הבדואי אום אל-ח'ייר, ולפעמים מחברון עצמה. כל מכל מים של ארבעה קוב עולה לנו 100-160 שקל, תלוי מאיפה אנחנו מביאים אותו. הבור המשותף גורם לבעיות בין המשפחות בח'ירבה, כי חלק מהן השתמשו ביותר מים ממשפחות אחרות. בגלל הסכסוכים, התחלנו לשכור מכלי מים נגררים. אנחנו משתמשים בהם עד שהם מתרוקנים וממלאים מחדש. אנחנו קנינו בקיץ האחרון עשרים מכלים, אבל חלק מהמשפחות היותר גדולות, שיש להן יותר כבשים, קנו שלושים מכלים נגררים. חפרנו לעצמנו בור פרטי בעזרה כספית מארגון זר, אבל בעיית המים לא נפתרה... הטרקטורים שמובילים את המים נוסעים בדרכים ארוכות ומפותלות, כי הדרך הקצרה ליד התנחלות מעון נחסמה, ומאז תחילת האינתיפאדה אף אחד לא מעז להשתמש בה, כי המתנחלים ממעון תוקפים אנשים שעוברים בה. הדרך הארוכה מהח'ירבה ליטא לוקחת בערך שעה וחצי או שעתיים בטרקטור. נסיעה בדרך הקצרה לקחה רק חצי שעה.[82]

במהלך השנים האחרונות קיבלו תושבי הכפרים אל-מג'אז, א-ספיי וג'ינבה מימון מממשלת בריטניה לבניית בריכות לאגירת מים ומבני שירותים בצמוד למערותיהם. אולם, לטענת המינהל האזרחי, הבנייה בשטח הסגור נעשית ללא היתרי בנייה ומאחר שצו הביניים של בג"ץ ממארס 2000 מורה על שמירת הסטאטוס קוו, כל בנייה באזור היא בבחינת הפרה של הצו. על סמך טענה זו, הרס המינהל האזרחי מאז 2001 עשרות בריכות ומבני שירותים, שהתושבים בנו.[83] בנוסף ממתינים עשרות צווי הריסה לביצוע. בינואר 2005 עתרו התושבים לבג"ץ, באמצעות עמותת "שומרי משפט - רבנים למען זכויות אדם", בבקשה לעצור את ההריסות, וטענו כי לא ייתכן להטיל איסור מוחלט על בנייה, שמיועדת למלא צרכים בסיסיים, כמו מים ותברואה. עתירה זו תלויה ועומדת בפני בית המשפט.

הפגיעה בתושבים, הכרוכה במערכת התכנון שמפעילה ישראל, צורמת במיוחד לנוכח האפליה הבוטה בין פלסטינים ליהודים, שעליה היא מבוססת. בעוד שביחס לפלסטינים משמשת המערכת לחסימה של כל אפשרות פיתוח, היא פועלת ביחס למתנחלים בדיוק בכיוון ההפוך. כמעט כל ההתנחלויות בגדה הוקמו על שטחים המוגדרים בתכניות המתאר המנדטוריות כאזורים חקלאיים. למרות זאת, אישרו מוסדות התכנון של המינהל האזרחי לאורך השנים מאות תכניות מתאר חדשות, ששינו את ייעוד הקרקע, ואפשרו בכך את הקמתן של ההתנחלויות. מערכת זו דאגה גם לפיתוח תשתיות פיזיות עבורן בסטנדרטים מתקדמים (ראה לדוגמה תצלום אוויר בעמוד 44).

במסגרת גבולות שטחי השיפוט של ההתנחלויות, כפי שנקבעו בצווים הצבאיים המסדירים את הקמתן, הוקצו אזורים נרחבים לפיתוחן בעתיד, אזורים הגדולים לא פעם במאות אחוזים משטחו הבנוי של היישוב בעת הקמתו. כך למשל, סך כל השטח הבנוי של שבע התנחלויות שהוקמו בדרום הר חברון (למעט זה של ההתנחלות שני) הוא כ-2,500 דונם, שהם כ-8% בלבד מתוך שטחי השיפוט שלהן, המשתרעים על פני כ-32,600 דונם.

---

82. העדות נגבתה על-ידי מוסא אבו השהש במערת המגורים של העדה ב-13.12.04.
83. בג"ץ 805/05, *עלי אחמד עלי עוד ואח' נ. מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח'*, 25.1.05, החלק העובדתי, סע' 11.

טבלה 3: גודל השטח הבנוי לעומת גודל שטח השיפוט של התנחלויות בדרום הר חברון*

ההתנחלות	השטח הבנוי, בדונם	שטח השיפוט, בדונם	השטח לפיתוח עתידי, בדונם ובאחוזים	
כרמל	262	1,758	1,496	85%
מעון	306	393	87	12%
סוסיא	457	1,546	1,089	70.5%
מצדות יהודה	523	2,817	2,294	81.5%
שימעה	308	10,597	10,289	93%
טנא	322	8,269	7,947	61%
אשכולות	144	6,997	6,853	79.5%
סה"כ	2517	32,572	30,055	92.3%

* הנתונים מבוססים על מפות שטחי השיפוט של ההתנחלויות נכון למחצית שנת 2002.

פרק 6:
מדיניותה של ישראל בראי המשפט הבינלאומי

האיסור על העברתם בכפייה של אזרחים

אמנת ג'נבה הרביעית נועדה לספק הגנה לאזרחים שנקלעו למצבי מלחמה או שחיים תחת כיבוש.[84] סעיף 49 לאמנה קובע את האסור והמותר בכל הנוגע להעברה בכפייה ולפינוי של מוגנים (לפי האמנה, מוגנים הם אלה המוציאים את עצמם - באיזה זמן שהוא ובאיזו דרך שהיא - בשעת סכסוך או כיבוש - בידי אחד מבעלי הסכסוך או בידי אחת המעצמות הכובשות, והם אינם אזרחיו של אותו בעל סכסוך או אזרחיה של אותה מעצמה כובשת) בתוך השטח הכבוש או אל מחוץ לו:

> העברת-כפייה של מוגנים, יחידים או המונים, וכן גירושם של מוגנים משטח כבוש לשטחה של המעצמה הכובשת או לשטחה של כל ארץ אחרת... אסורים, ויהיה המניע מה שיהיה.
>
> אף-על-פי-כן, רשאית המעצמה הכובשת לקבל על עצמה את פינויו השלם או החלקי של אזור מסוים, אם ביטחון האוכלוסייה או שיקולי הכרח צבאיים ידרשו זאת... האנשים שפונו כך יוחזרו לבתיהם מיד לתום פעולות האיבה באותו שטח.
>
> המעצמה הכובשת, המקבלת על עצמה את ההעברות או הפינויים האלה, תדאג, במלוא מידת האפשרות המעשית, להספקת שיכון נאות שיקלוט את המוגנים, לביצוע ההעברה בתנאים מניחים את הדעת מבחינת ההיגיינה, הבריאות, הביטחון והתזונה, ולבלי לקרוע בני משפחה אחת זה מזה...

הפסקה הראשונה של הסעיף אוסרת על העברה בכפייה של מוגנים, באשר היא, לרבות העברה בתוך השטח הכבוש, וזאת בנוסף לאיסור על גירוש מוגנים אל מחוץ לשטח הכבוש.[85] עם זאת, הפסקה השנייה לאותו סעיף קובעת חריג צר המאפשר פינוי שלם או חלקי של אזור מסוים, בהתקיים אחד משני מצבים: הפינוי נחוץ לשמירה על ביטחון המפונים או שהוא מחויב משיקולי הכרח צבאיים, הכרוכים בפעולות איבה באותו שטח. פינוי כזה, להבדיל מהעברה בכפייה ומגירוש, הוא זמני במהותו, ולכן חייבת המדינה הכובשת להחזיר את התושבים שפונו עם חלוף הנסיבות שיצרו את הצורך בפינוי.[86] אופי המגורים של אזרח מוגן במקום מסוים בשטח הכבוש אינו מהווה, אם כן, עילה לגיטימית לחריגה מהאיסור הכללי על העברה בכפייה.

בתשובותיה לבג"ץ טענה ישראל, כי ההכרזה על השטח, שבו חיים תושבי המערות, כשטח צבאי סגור וכוונתה לפנות ממנו את התושבים נובעות מקיומם של צרכים צבאיים הכרחיים. אולם, כפי שהראינו בהרחבה בפרק 3, מדובר בטענה מופרכת. יתרה מזאת, גם אילו היו מתקיימים צרכים צבאיים הכרחיים, כטענת ישראל, הרי שגם היא אינה טוענת, כי צרכים אלה נובעים מפעולות איבה שמתנהלות בשטח, ולכן החריג שנקבע בפסקה השנייה של סעיף 49 ממילא אינו ישים לגבי פינוי תושבי המערות. יש לציין, כי אפילו התקיימו אותם צרכים צבאיים (והם לא), שעליהם נסמכת ישראל, הרי שבמסגרת הגירוש שבוצע ב-1999 היא הפרה את חובתה לפי סעיף זה לדאוג לשיכון נאות של המפונים ולהעברתם בתנאים המניחים את הדעת מבחינת ההיגיינה, הבריאות, הביטחון והתזונה.

בפרק 3 הצבענו גם על שני שיקולים חלופיים, אשר לאור מדיניותה העקבית של ישראל ביחס לאזור ממנו גורשו התושבים מצטיירים כמניעים האמיתיים לגירוש: סיפוח השטח לישראל והרחבת התנחלויות. שיקולים אלה, לא זו בלבד שאינם בגדר החריג שבפסקה השנייה של סעיף 49 בה מוכרת האפשרות לפנות תושבים מביתם, אלא שהם פסולים ובלתי-חוקיים בפני עצמם.

---

84. לדיון על תחולתה של אמנת ג'נבה על השטחים ר': בצלם, *ההתנחלויות בשטחים כהפרת זכויות אדם: היבטים משפטיים ועקרוניים*, מארס 1997, עמ' 9-14.

85. *D. Fleck, The Hand Book of Humanitarian Law in Armed Conflict*, (Oxford University Press 1999), p. 253.

86. Jean S. Pictet, (ed.), *Commentary: IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Geneva: International Committee of the Red Cross, 1958, p. 280; Security Council Resolution No. 469 (1980).

המשפט הבינלאומי המנהגי אוסר באופן חד-משמעי על רכישת שטחים שנתפסו בכוח, קרי על סיפוח. איסור זה מעוגן בעשרות החלטות של מועצת הביטחון של האו"ם.[87] לכן, מעשים שמיועדים לקבוע עובדות בשטח, שיובילו לסיפוח, הנם אסורים. על סמך עיקרון זה, בין השאר, הגיע לאחרונה בית הדין הבינלאומי לצדק בהאג למסקנה כי התוואי של מכשול ההפרדה, שעליו החליטה ישראל, הוא בלתי-חוקי.[88]

באשר להתנחלויות קובעת הפסקה השישית לסעיף 49 באמנת ג'נבה הרביעית, כי "המעצמה הכובשת לא תגרש ולא תעביר חלקים מאוכלוסייתה האזרחית שלה לשטח שנכבש על-ידה". בניגוד לטענת ישראל, מפעל ההתנחלות אינו תוצר של החלטות וולונטרית של יחידים, אלא של התערבות ממשלתית מסיבית בכל היבט אפשרי, החל בהשתלטות על קרקעות וכלה בהענקה של מימון נדיב. משום כך מהוות ההתנחלויות הפרה בוטה של איסור זה.[89]

הפגיעה בביטחון התושבים ובקניינם

מתוקף מעמדה ככוח כובש חייבת ישראל להגן על חייהם, כבודם ורכושם של כל האנשים הנתונים לשליטתה. כך למשל, קובע סעיף 27 לאמנת ג'נבה הרביעית, כי "מוגנים זכאים בכל הנסיבות ליחס של דרך-ארץ לגופם, לכבודם, לזכויותיהם המשפחתיות, לאמונתם ולפולחנם, לנימוסיהם ולמנהגיהם. היחס אליהם יהא תמיד אנושי, והם יוגנו במיוחד מפני כל מעשה אלימות או איומי אלימות". תקנה 46 לתקנות האג קובעת, כי "יש לכבד את כבוד המשפחה וזכויותיה, חיי אדם, ורכוש פרטי". סעיף 53 לאמנת ג'נבה הרביעית קובע, כי "אסור למעצמה הכובשת להחריב נכסי מקרקעין או להשמיד נכסי מטלטלים השייכים ליחיד או לרבים... אלא אם כן היו פעולות צבאיות המחייבות לחלוטין את ההחרבה וההשמדה האלה".

בפרק 4 תיארנו בהרחבה את מסכת ההתקפות וההתנכלויות של מתנחלים ממנה סובלים תושבי המערות. כמו כן, הצגנו נתונים ועדויות המצביעים על כך שהן המשטרה והן הצבא נמנעים מנקיטת האמצעים הדרושים להגנה על התושבים מפני התקפות אלה, ואינם אוכפים את החוק על התוקפים. יתרה מזאת, במקרים רבים, לא זו בלבד שחיילים לא נוקפים אצבע כדי לעצור את המתנחלים, אלא שהם אף מסייעים להם לבצע את זממם. חוסר המעש של הרשויות, בכל הנוגע למניעת התקפות של מתנחלים ואכיפת החוק עליהם, מפר את חובותיה של ישראל כלפי התושבים הפלסטינים, כפי שאלה נקבעו באמנת ג'נבה ובתקנות האג.

בחלקו הראשון של פרק 5 עמדנו על תופעת הפגיעה של חיילי צה"ל באדמות החקלאיות וביבול של התושבים באזור הדרומי של השטח הסגור, באמצעות כניסה לשדות עם טנקים וכלים משוריינים אחרים. סעיף 53 לאמנת ג'נבה הרביעית, שצוטט לעיל, כולל אמנם חריג המתיר לכובש להרוס רכוש פרטי של אזרחים אם היו "פעולות צבאיות המחייבות לחלוטין" את ההריסה. הצלב האדום, שהוא הגוף המוסמך לפרש את האמנה, הגדיר "פעולות צבאיות" כפעולות הננקטות על-ידי הכוחות המזוינים במטרה להילחם.[90] אולם, אפילו ישראל לא טענה כי הרס השדות התבצע במסגרת פעולות כגון אלה, ולכן מהווה הדבר הפרה ברורה של סעיף 53.

הפרת הזכות לדיור נאות

במעשיה בשטחים מחויבת ישראל לפעול לא רק לפי הוראות המשפט ההומניטארי הבינלאומי (אמנת ג'נבה ותקנות האג), אלא גם לפי משפט זכויות האדם הבינלאומי.[91] סעיף 11 לאמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות קובע, כי "מדינות שהן צד לאמנה מכירות בזכות כל אדם לרמת חיים נאותה עבורו ועבור משפחתו, לרבות מזון, מלבושים **ודיור** נאותים ושיפור מתמיד בתנאי קיומו. המדינות

87. ר': International Court of Justice, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, 9.7.04, para. 74, 116; בג"ץ 2056/04, *מועצת הכפר בית סוריק ואח' נ' ממשלת ישראל ואח'*.

88. שם

89. להרחבה ר': International Court of Justice, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, 9.7.04; דוחות בצלם: *התנחלויות בשטחים כהפרת זכויות אדם, היבטים משפטיים עקרוניים*, מארס 1997, עמ' 15-30; *במורד הסיפוח - הפרת זכויות אדם כתוצאה מהקמת ההתנחלות מעלה אדומים והרחבתה*, יוני 1999; *גזל הקרקעות: מדיניות ההתנחלות בגדה המערבית*, מאי 2002, פרק 2.

90. להרחבה ר': בצלם, *על לא עוול בכפם - הריסת בתים לשם ענישה במהלך אינתיפאדת אל-אקצא*, נובמבר 2004, עמ' 33-34.

91. לדיון בתחולת ענף זה של המשפט הבינלאומי בשטחים ר': Orna Ben-Naftali and Yuval Shani, Living in Denial: the Application of Human Rights in the Occupied Territories, 37 *Israel Law Review* 1, 2004; International Court of Justice, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied .Palestinian Territory*, 9.7.04

כאמור ינקטו צעדים מתאימים כדי להבטיח את מימוש הזכות האמורה...״[92]

הוועדה לזכויות כלכליות חברתיות ותרבותיות של האו״ם, האחראית על פירושה של האמנה, קבעה, כי הזכות לדיור נאות מחייבת את המדינה לדאוג לכל אדם לרמה מסוימת של ביטחון בחזקתו על מקום מגוריו, באופן שיבטיח לו הגנה מפני פינוי כפוי, הצקה או איומים אחרים.[93] עוד קבעה הוועדה, כי זכות זו כוללת גם הבטחת נגישות למים ראויים לשתייה, מקור חום לצורכי בישול, חימום ותאורה, תברואה ואמצעים לניקוי, מקום לאחסון מזון, ניקוז שפכים והשלכת פסולת ושירותי חירום.[94]

מדיניותה של ישראל כלפי תושבי המערות בשטח הסגור כרוכה בהפרה בוטה של הזכות לדיור נאות, בשני מובנים עיקריים. ראשית, שאיפתה לגרש את התושבים מהשטח הסגור, ללא פיצויים ומבלי לדאוג לדיור חלופי, מהווה התכחשות מוחלטת לזכותם של התושבים לדיור. שנית, כפי שעולה מפרק 5, באמצעות מערכת התכנון שוללת ישראל כל אפשרות להרחיב את הבנייה ולהקים תשתיות שיאפשרו לתושבים הנאה ממרכיבי הזכות לדיור נאות, שצוינו לעיל. אחד ההיבטים החמורים במיוחד של פעילות מערכת התכנון הוא נסיון המינהל האזרחי למנוע את פיתוחם של אמצעים לאספקת מים לצריכה ביתית. יתרה מזאת, מאחר שמאגרי המים, שלגביהם הוציא לאחרונה המינהל האזרחי צווי הריסה, נבנו במסגרת סיוע שהעניקו ארגונים בינלאומיים לתושבים, הרי שצעדים אלה מפרים גם את סעיף 59 באמנת ג׳נבה הרביעית, שקובע, כי ״אם האוכלוסייה - כולה או מקצתה - של שטח כבוש אינה מקבלת אספקה בשיעור מספיק, תסכים המעצמה הכובשת לתכניות סיוע לטובת האוכלוסייה האמורה, ותקל על ביצוען בכל האמצעים העומדים לרשותה״.

הפרת הזכות לחופש תנועה

סעיף 12 (1) לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, קובע כי ״אדם הנמצא כחוק בתוך שטחה של מדינה, זכותו, בתוך שטח זה, לנוע ולבחור את מקום מגוריו באורח חופשי״.

כפי שתואר בפרק 5, פוגעת ישראל בחופש התנועה של תושבי המערות באמצעות חסימת דרכים ושבילים המחברים בין הכפרים השונים ובחסימת דרכים המובילות לכביש הראשי, המחבר את הכפרים ליטא.

אמנם, לישראל הזכות להטיל הגבלות על חופש התנועה של התושבים אם נועד הדבר להגן על ביטחונה. עם זאת, אסור שההגבלות הללו יוטלו תוך כדי אפליה על רקע גזע, מין, דת, מוצא וכד׳. ואילו ההגבלות השונות שמטילה ישראל על תושבי המערות חלות עליהם בלבד, בזמן שלמתנחלים מתאפשרת תנועה חופשית.

הזכות לחופש תנועה היא בעלת חשיבות מרבית, כיוון שהיא תנאי למימושן של זכויות בסיסיות אחרות המעוגנות באמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, כגון הזכות לעבודה ופרנסה (סעיף 6) והזכות לבריאות (סעיף 12).

הפרת הזכות לחופש תרבות לקיום אורח חיים ״יחודי״

סעיף 27 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות קובע, כי ״באותן מדינות שבהן קיימים מיעוטים אתניים, דתיים או לשוניים, לא ישללו מבני אדם המשתייכים למיעוטים אלה את הזכות לקיים את תרבותם, להחזיק בדתם ולשמור על מצוותיה, או להשתמש בלשונם, בצוותא עם החברים האחרים שבקבוצתם״. הוועדה לזכויות האדם של האו״ם ציינה בפרשנות לסעיף זה, כי תרבות עשויה להתממש במגוון אופנים, בהם גם אורח חיים ייחודי הקשור לשימוש במשאבי הקרקע, פעולות מסורתיות של צייד או דייג והזכות לחיות בשמורות המוגנות על-ידי החוק.[95]

אין ספק, כי אורח חייהם של תושבי המערות בדרום הר חברון הוא ייחודי. זו אחת הקהילות הבודדות בעולם שגרה במערות, תוך שימור מסורת רבת שנים. העברת התושבים לסביבה אחרת בה לא ניתן לקיים אורח חיים כזה, תהייה פגיעה בזכותם לחיות לפי תרבותם ומסורתם.

---

92. *האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות*, סעיף 11 (1). התקבלה באו״ם בשנת 1966 ואושררה על-ידי ישראל ב-1991.
93. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 4, The right to adequate housing, Sixth session, Para. 8 (a), 1991.
94. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 4, Para. 8 (b)
95. Committee on Human Rights, General Comment No. 23 (50), UN Doc. A/L49/40, Annex V, at 109 (1994)

מסקנות

מאז כיבוש השטחים ב-1967 מפרה ישראל את חובותיה לפי המשפט הבינלאומי לשמור על חייהם וביטחונם של הפלסטינים ולדאוג לרווחתם. המקרה של תושבי המערות בדרום הר חברון הוא דוגמה בולטת לכך. בשנות השבעים הוציא צה"ל צו המכריז על אזור מגוריהם "שטח צבאי סגור" ומאז 1999 מנסה המדינה לגרשם ממנו. מימושו של יעד זה נמנע עד כה באמצעות צו ביניים של בג"ץ, שאסר על כך עד להכרעה בעתירות שהוגשו בנושא, אך אין לדעת לאן יתגלגלו הדברים בעתיד הקרוב. בינתיים חיים התושבים במציאות בלתי-אפשרית, כאשר איום הגירוש מרחף מעל ראשיהם. החלטת בית המשפט היא, מבחינת התושבים, הרת גורל. החלטה זו תכריע לא רק אם יוכלו להמשיך ולחיות בבתיהם ובכפריהם, אלא אף אם תהיה להם בעתיד אפשרות להתקיים בכבוד ולפרנס את משפחותיהם.

ישראל מנסה להצדיק את מדיניותה בטענה, כי גירוש התושבים נחוץ בשל קיומו של "צורך צבאי הכרחי", וכן בטענה, כי תושבי המערות אינם אלא "תושבים עונתיים" בשטח הסגור. אולם, כפי שהוכח בדו"ח זה, טיעונים אלה מופרכים ובלתי-משכנעים. מנגד, בחינתו של יעד הגירוש לאור מדיניותה העקבית של ישראל ביחס לשטח הסגור מלמדת, כי המדינה פעלה מתוך שיקולים פוליטיים גרידא: סיפוח השטח לישראל והרחבת התנחלויות.

בדו"ח זה הראינו גם, כי בשנים האחרונות הפכו תושבי המערות לקורבנות של מעשי אלימות והתנכלויות שונות של מתנחלים באזור. המשטרה ממעטת לאכוף את החוק על המתנחלים ואילו הצבא נמנע מכך כמעט לחלוטין, ולעיתים אף מסייע להם. יתר על כן, בכמה הזדמנויות פגע הצבא בעצמו, באופן יזום, ברכושם של התושבים במסגרת כניסה עם טנקים וכלים משוריינים אחרים לאדמותיהם החקלאיות. וכמו לא די בכך, טוען המינהל האזרחי, כי האזור מוגדר כשטח חקלאי, ואוסר על התושבים כל בנייה בתחום כפריהם, גם כזאת המיועדת למלא צרכים בסיסיים כמו אספקה של מים. התמונה העגומה, המשתקפת מדו"ח זה, אודות מדיניותה של ישראל ביחס לתושבי המערות מעלה חשש, כי באמצעות התשה שיטתית של התושבים מבקשת ישראל להשיג את מה שעד כה לא עלה בידיה להשיג בין כותלי בית המשפט, קרי לגרום לתושבים לעזוב את השטח.

בצלם מתריע מפני כוונת הגירוש ומפני המשך מדיניותה של ישראל ביחס לתושבים. שני אלה מהווים פגיעה חמורה בזכויות האדם והפרה בוטה של המשפט הבינלאומי.

בצלם קורא לממשלת ישראל:

- לבטל את הצו המכריז על אזור המערות בדרום הר חברון "שטח צבאי סגור" ואת צווי הפינוי התלויים ועומדים נגד תושביו.
- להנחות את הצבא ואת המשטרה לספק הגנה לתושבי המערות, ולאכוף את החוק על המתנחלים באופן רציני.
- להכיר בזכותם של תושבי המערות לחיות בכפריהם, לבנות ולהתפתח בהם בהתאם לצורכיהם.
- לשלם פיצויים לפלסטינים שרכושם ואדמותיהם נפגעו על-ידי מתנחלים, על-ידי הצבא או על-ידי המינהל האזרחי.

נספח 1: מתנחלים מתנכלים לבני משפחת ג'ונדיה, תוקפים אותם וחוסמים את דרכי הגישה שלהם, ח'ירבת א־טובא

עדותו של עומר מוחמד אחמד ג'ונדיה, יליד 1967, נשוי ואב לעשרה, חקלאי, תושב ח'ירבת א-טובא[96]

אני גר עם אישתי ועשרת הילדים שלנו במערה בח'ירבת א-טובא, שנמצאת בערך קילומטר ממזרח להתנחלות מעון. הילד הגדול שלי הוא בן 17. יש לי חלקת אדמה, שחלק ממנה נמצא באדמות של ח'ירבת א-טובא וחלק אחר ממערב לח'ירבת אל-מג'אז. אני מגדל באדמה חיטה ושעורה, ואני מתפרנס גם מגידול צאן. יש לי שמונים כבשים. אחי איבראהים, בן 55, גר לידי ואנחנו עובדים ביחד באדמה.

נולדתי במערה באזור ח'ירבת א-תוואנה, וכשהייתי בן 15 המשפחה שלי עברה לגור במערות חדשות שאבא שלי הכין בח'ירבת א-טובא. מאז, לא עזבנו את המערות. התחתנתי בח'ירבת א-טובא, וכל הילדים שלי נולדו במערה שבה אנחנו חיים. בשנת 1982 התחילו להקים את ההתנחלות מעון ועוד כמה ההתנחלויות באזור. ההתנחלויות קמו על אדמות ששייכות לתושבים מהעיירה יטא, והמתנחלים כל הזמן מרחיבים אותן.

בתחילת שנות התשעים, המתנחלים השתלטו על שטחים גדולים של ח'ירבת א-סארורה, ח'ירבת אל-ח'רובה, אום זייתונה וח'ירבת מר'אייר אל-עביד. המתנחלים מנעו מחקלאים להגיע לאדמות שלהם ולעבוד בהן או לרעות שם את הצאן. הם היו תוקפים את החקלאים, והצבא ידע מזה ולא עשה כלום. בשנת 997, הצבא הרס את ח'ירבת א-טובא. הם סתמו את המערות, את הדירים ואת המחסנים של המספוא. הם רצו לגרש אותנו מהח'ירבה אבל אנחנו לא עזבנו.

קיבלנו התראה מהצבא יום לפני ההריסה, והתירוץ שלהם היה שהאזור הוא שטח צבאי סגור. בנובמבר 1999, הצבא הגיע עם משאיות. החיילים העמיסו את החפצים ואת התבואה שלנו על המשאיות, וזרקו אותם בצד המערבי של כביש 60.

עברנו לגור בח'ירבת א-תוואנה, ואחרי ארבעה חודשים בית המשפט העליון החליט שאנחנו יכולים לחזור לגור בא-טובא. חזרנו לגור במערות.
אחרי שחזרנו, ההתנכלויות של המתנחלים התגברו. הם חסמו את הכביש הראשי שמחבר את הח'ירבה שלנו עם ח'ירבת א-תוואנה ועם יטא. נסיעה ליטא בכביש הזה הייתה לוקחת רק שעה. המתנחלים התנכלו לכל מי שעבר בו. לפעמים הם הרביצו לאנשים, כמו שקרה לאישתי, גיסתי ושניים מהבנים שלי, מוחמד ואחמד, בשנת 2001. ארבעתם היו בדרך חזרה הביתה מיטא, ושני מתנחלים חמושים חסמו את הדרך שלהם, הרביצו להם וניסו לגנוב להם את החמור. לפעמים מתנחלים הזמינו משטרה. השוטרים עצרו או עיכבו את האנשים בטענה שהדרך היא שטח צבאי סגור.

בגלל התקיפות וההתנכלויות, התחלנו לעבור בדרך עוקפת. זאת דרך הררית וארוכה מאוד שעוברת דרך ח'ירבת א-תוואנה, אל-מפקרא, אל-ערקוב, מר'אייר אל-עביד וא-טובא. הנסיעה משם בטרקטור לוקחת בערך שעתיים. להשתמש בדרך העוקפת זה לא רק יותר קשה לנו, אלא גם מכפיל את ההוצאות שלנו על העברה של מספוא ומים. לפני שחסמו את הדרך הראשית שילמנו שישים שקל כדי להעביר מספוא מיטא לח'ירבה. היום זה עולה יותר ממאתיים שקל. זה נכון גם לגבי המים.

באביב 2003, אני ואחי איבראהים חזרנו באחד מהערבים לח'ירבה. רכבנו על חמורים בדרך העוקפת והיה לנו פח שמן שקניתי. ליד ח'ירבת אל-מפקרא, שני מתנחלים על טרקטורונים חסמו לנו

96. העדות נגבתה על-ידי מוסא אבו השהש במערת העד בח'ירבת א-טובא ב-21.10.04.

את הדרך. הם היו חמושים. אחד מהם זרק עלינו אבנים, והשני ירה לכיוון שלנו. עזבנו את החמורים וברחנו. המתנחלים גנבו את השמן שהיה על החמור. אחי נפגע בגב מהאבנים.

אנחנו סובלים מהחסימה של הדרך הראשית במיוחד כשצריך להגיע לבית חולים. בינואר 2004 אשתי עמדה ללדת. בערב הזמנתי טרקטור מיטא, שיבוא לקחת אותנו לבית חולים, כי לא היה טרקטור בח׳ירבה. כשהוא לא הגיע החלטתי לקחת את אשתי על חמור. לא הייתה לי ברירה והלכנו בדרך העוקפת, עד לא-תוואנה. הדרך לקחה לנו בערך שעתיים. משם, מכונית פרטית לקחה אותה לבית חולים יטא והיא ילדה ברגע שהגיעה.

תקרית חמורה מאוד קרתה ב-16.5.04. מתנחלים הציתו בלילה את היבול שבשדות מסביב לח׳ירבה. נשרפו תשע עגלות של טרקטור, שהיו מלאות בשעורה, בקיה וחיטה. הכמות הזאת הייתה אמורה להספיק לצאן שלנו לשנה שלמה. המשטרה העריכה את ההפסד ב-20,000 שקל. אחיינים שלי ושכנים שלי ראו מתנחלים יוצאים מהשדות והולכים להתנחלות אחרי שהשריפה פרצה. לא הפסדנו רק יבול אלא גם מאמץ של שנה וחצי, שלי, של אישתי ושל הילדים. זאת הפעם הראשונה שאני קניתי מספוא וחיטה כדי להאכיל את המשפחה ואת הצאן. הגשתי תלונה במשטרה הישראלית. שוטרים הגיעו למקום כמה פעמים, צילמו את האזור וחקרו אותנו, אבל עד עכשיו לא שמענו על התוצאות של החקירה.

בחודש יולי מחמוד רעה את הצאן באזור ח׳ירבה עם אחיין שלי. מתנחלים ממעון הגיעו ברגל ותקפו אותם. הילדים ברחו וניסו להבריח את הכבשים. המתנחלים רדפו אחרי הכבשים, ודקרו חמש כבשים בסכין. אחת מהן מתה במקום, ובארבע האחרות טיפלנו במשך תקופה ארוכה. הגשנו תלונה על התקיפה, והמשטרה הגיעה וחקרה את המקרה. יש לי מסמכים מהתלונות האלה.

אני ואיבראהים הגשנו הרבה תלונות, אבל המתנחלים לא מפסיקים לתקוף אותנו. אני לא מאמין יותר שהתלונות יכולות לעזור, ועל הרבה תקיפות לא הגשתי תלונות.

נספח 2: מתנחלים פזרו רעל בשדות מרעה והרגו ראשי צאן וצבאים, ח'ירבת א־תוואנה

עדותו של מפאדי אחמד ג'בריל רבעי, יליד 1969, נשוי ואב לתשעה, חקלאי, תושב ח'ירבת א-תוואנה[97]

אני גר בא-תוואנה שליד ההתנחלות מעון. אני חקלאי ויש לי עשרים ראשי צאן. אני רועה את הצאן כל יום וזה מקור הפרנסה העיקרי עבור המשפחה שלי.

ביום שלישי, 22.3.05, בסביבות 9:30, רעיתי את הצאן שלי באזור המרעה ממערב לכפר, שנמצא כחמישים מטרים מהשדות שמקיפים את ההתנחלות. האחיין שלי, איימן ח'ליל רבעי, בן 13, היה איתי והוא שם לב לגרעיני חיטה ירוקים מפוזרים מתחת לקוצים. הוא קרא לי ושאל מה זה. הסתכלתי והתחלתי לחפש גרעינים נוספים. ראיתי שהחיטה הירוקה מפוזרת בכל האזור מתחת לקוצים, והבנתי שהיא עלולה להיות רעל. הנחתי שמישהו פיזר אותה כדי לפגוע בצאן. באזור היו גם בן דוד שלי, ג'ומעה מוסא ג'ברין רבעי, בן 33, נעים אל-עדרה מא-תוואנה, יאסר אל-עדרה, מחמוד חמאמדה ויאסר חמאמדה, מח'ירבת אל-מפקרא. כולם רועי צאן. סיפרתי להם מה מצאתי וכולם התחילו לחפש את החיטה הירוקה. כשמישהו מצא עוד גרגירים, הוא היה קורא לאחרים ומודיע להם.

החלטנו להרחיק מיד את הצאן מהאזור. הרחקתי את הצאן שלי למרחק של כ-300 מטרים. חשבתי ששם אין רעל. השארתי שם את הצאן, וחזרתי עם יתר הרועים לחפש עוד חיטה ולנקות את שטח המרעה. אספנו יותר מחמישה קילוגרמים של גרגירים. בערב, חזרתי הביתה עם הצאן ושמתי לב שקורה להם משהו מוזר. היה קשה להם לנשום. כששמנו לב לזה, ג'ומעה התקשר לעזרא מתנועת תעאיוש ולמשטרה הישראלית. הוא אמר לי שהשוטרים המליצו לתת לצאן לשתות חלב ושמן זית. נתתי לצאן שלי חלב ושמן והשגחתי עליהם כל הלילה. באמצע הלילה אחד מראשי הצאן מת. יצא לו מהפה חומר ירוק ואז הייתי בטוח שהחיטה הירוקה הייתה רעל ושהמתנחלים שמו אותה.

היום נודע לי שאחד העזים של עלי חמאמדה מאל-מפקרא מת ושמצאו עוד צבי מת. אני יודע על עוד עשרה ראשי צאן של מחמוד חמאמדה שסובלים מסימפטומים של ההרעלה ועל עוד שני ראשי צאן של יאסר ושניים של ג'ומעה.

היום, יום חמישי, הגיעו למקום אנשים מהחברה להגנת הטבע וכוחות של הצבא הישראלי, פעילי CPT ו- OPERATION DOVE ועוד כמה חקלאים ורועי צאן. כולנו עבדנו כדי לנקות את האזור מהרעל. בזמן שניקינו גילינו שיש עוד שטחים שמפוזר בהם רעל. האנשים של החברה להגנת הטבע לקחו דוגמיות של הרעל ואת הצבאים המתים לבדיקה.

97. העדות נגבתה על-ידי מוסא אבו השהש בא-תוואנה ב-24.3.05.

נספח 3: התנכלויות מתנחלים וגירוש משפחת זיין על ידי המינהל האזרחי, ח'ירבת א־טובא

עדותו של עיסא עלי עיסא זיין, יליד 1919, נשוי ואב ל-13 ילדים, חקלאי, תושב ח'ירבת א-טובא[98]

אנחנו גרים בח'ירבת א-טובא שנמצאת קילומטר בערך ממזרח להתנחלות מעון. נולדתי בא-טובא, ואני חי באזור כל החיים שלי. היום אני, אישתי ושבעת הילדים שלנו גרים במערה. השטח שלה הוא בערך ששים מטרים. אנחנו מתפרנסים מגידול צאן ומחקלאות. הח'ירבה נמצאת שבעה קילומטרים בערך מיטא, והדרך הראשית לוקחת חצי שעה עד שעה. פעם חיינו בנחת ובאושר, ולא סבלנו מהצקות או מהפרעות. אבל מתחילת 1999 המתנחלים ממעון והמינהל האזרחי מציקים לנו.

נציגים של המינהל האזרחי הגיעו לח'ירבה. קצין בשם ר'אזי מסר לנו התראה, שאנחנו צריכים לעזוב את האזור. לא עזבנו, כי זאת אדמה שלנו כבר כמה דורות אחורה. בשבועיים שאחר כך קיבלנו עוד שתי התראות. אחרי השבועיים האלה הגיעו כוחות גדולים של משטרה ומשמר הגבול. היה איתם גם ג'יפ של המינהל האזרחי, בולדוזר ומשאית. כמה פועלים הוציאו את הדברים שלנו מהמערה והעמיסו אותם על המשאית. אחר כך אחד הדחפורים הרס את המערה שלנו. השוטרים העלו את התושבים על משאית והסיעו אותנו לכפר הבדואי אום אל-ח'ייר, שנמצא במרחק של עשרה קילומטרים בערך מהח'ירבה. בכפר הם רוקנו את המשאית על האדמה. ירד גשם באותו יום. התושבים הבדואים לקחו אותנו ואת הדברים שלנו, ונתנו לנו לגור במערה עד שהבעיה תיפתר.

עורך הדין שלמה לקר טיפל במקרה שלנו. הוא פנה לבית משפט וקיבלנו צו שאומר שאנחנו יכולים לחזור לגור באזור. כל המשפחות חזרו לח'ירבה. אני תיקנתי את אחת המערות שלנו וחזרנו לגור בה. את המערה השנייה לא הצלחנו לתקן. אחרי שחזרנו המתנחלים חסמו את הדרך הראשית שמקשרת את הח'ירבה ויטא. עכשיו אנחנו חייבים לעבור בדרך אחרת, יותר ארוכה וקשה. לוקח לנו שלוש שעות בערך להגיע ליטא.

קשה לנו לנהל את החיים שלנו במצב הזה. אנחנו קונים ביטא את כל מה שאנחנו צריכים. גם את המים אנחנו קונים שם. פעם מכל מים היה עולה בערך מאה שקל, אבל עכשיו הוא עולה 150. הילדים שלנו נפגעו מאוד מהמצב הזה. הבת שלי, עאישה, בת 16, עזבה את בית הספר, כי היה לה קשה להגיע ליטא. גם הבן שלי, מאהר, עזב את בית הספר בגיל 12. את הבנים הקטנים, עאמר בן שבע, ורואד, בן שש, לא רשמנו לבית ספר, כי ידענו שיהיה להם קשה להגיע לשם. שתי בנות אחרות שלי לומדות בבית הספר הבדואי היסודי "אל-כעאבנה". הן הולכות ברגל כל יום שעה הלוך ושעה חזור.

באחת הפעמים שאני והבן שלי, עלי, בן 19, רצינו לעבור בדרך הראשית, עצר אותנו קצין הביטחון של ההתנחלות. הוא עצר את עלי, ואמר לי לחזור הביתה. סירבתי, ונשארנו בשטח במשך שש שעות עד שהגיעה המשטרה. השוטרים עצרו את עלי, ואמרו לי לחזור הביתה. עלי חזר הביתה בסביבות 23:00. אני עדיין חושב שאני בר מזל. המערה שלי נמצאת בצד המזרחי של הח'ירבה, שמרוחק יותר מההתנחלות. הצד המערבי של הח'ירבה קרוב יותר להתנחלות מעון, ומתנחלים התנכלו הרבה פעמים לשכנים שלנו, שגרים בצד המערבי.

98. העדות נגבתה על-ידי כרים ג'יבראן במערת העד בח'ירבת א-טובא ב-21.10.04.

נספח 4: התראה בדבר חובת פינוי משטח סגור

צבא ההגנה לישראל

جيش الدفاع الإسرائيلي

צו בדבר הוראות בטחון (יהודה והשומרון) (מס' 378), תש"ל-1970

أمر بشأن تعليمات الأمن (يهودا والسامرة) (رقم ٣٧٨)، ١٩٧٠ - ٥٣٠

המינהל האזרחי לאזור יהודה ושומרון

الإدارة المدنية لمنطقة يهودا والسامرة

היחידה המרכזית לפיקוח

الوحدة المركزية للمراقبة

התראה בדבר חובת פינוי משטח סגור

تحذير بشأن إخلاء من منطقة مغلقة

לכבוד

لحضرة

שם פרטי	שם האב	שם משפחה	ת.ז.	כתובת
الإسم الشخصي	إسم الاب	إسم العائلة	رقم الهوية	العنوان

בתוקף סמכותי לפי סעיפים 70א ו- 90 לצו בדבר הוראות בטחון (יהודה והשומרון) (מס' 378), תש"ל - 1970, ולאחר שנוכחתי כי ביום 15/11/99 נכנסת ו/או שהית בשטח שהוכרז כשטח סגור, במקום שטח 919 נצ"מ 70247603 הריני להודיעך כי עליך לעזוב את תחומי השטח הסגור בתוך 12 שעות מעת מסירת התראה זו.

طبقاً لصلاحيتي بموجب المواد ٧٠أ و ٩٠ من الأمر بشأن تعليمات الأمن (يهودا والسامرة) (رقم ٣٧٨)، ١٩٧٠ - ٥٣٠، وبعد أن تبين لي بأنه في يوم _____، دخلت و/ أو مكثت في المنطقة المعلن عنها كمنطقة مغلقة، في مكان _____، نقطة الإحداثيات المركزية _____ إنني أعلمك، بأنه يتحتم عليك إخلاء حدود المنطقة المغلقة خلال _____ ساعة من وقت تسليمك هذا التحذير.

הריני להודיעך, כי אם לא תמלא אחר התראה זו, ויתן יהיה לפנותך מן השטח הסגור וכן לתפוס את בעלי החיים המצויים ברשותך בתחום השטח הסגור, ולחייבך בהוצאות הכרוכות בתפיסת האמורה.

إنني أعلمك، بأنه في حالة عدم إستجابتك لهذا التحذير، يمكن إخلائك من المنطقة المغلقة، وكذلك مصادرة الحيوانات الموجودة بحوزتك في حدود المنطقة المغلقة، وإجبارك على دفع المصاريف المتعلقة بالمصادرة المذكورة أعلاه.

מועד ההתראה: 15/11/99 שעה: 13:45

موعد التحذير: الساعة

מוסר ההתראה: תפקיד: חתימה:

مسلم التحذير: الوظيفة: التوقيع:

מקבל ההתראה:

مستلم التحذير:

חתימה:

التوقيع:

נספח 5: צו בדבר הוראות ביטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378), התש"ל 1970, צו סגירת שטח מס' 6/99/ס'

צבא הגנה לישראל

צו בדבר הוראות ביטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378), התש"ל - 1970
צו סגירת שטח מס' 6/99 /ס'

בתוקף סמכותי כמפקד צבאי ועל-פי סעיף 90 לצו בדבר הוראות ביטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378), התש"ל- 1970 (להלן - "הצו העיקרי"), הנני מכריז בזה לאמור:

הגדרה	1.	בצו זה: א. "המפה" - מפה בקנה מידה 1:50,000 המתוספת על ידי, ומצורפת לצו זה ומהווה חלק בלתי נפרד ממנו.
סגירת שטח	2.	(א) הנני מכריז בזה כי השטח המתוחם בצבע אדום במפה והמסומן באדמות הכפרים יניא, בני נעים - הינו שטח סגור לצורכי סעיף 90 לצו העיקרי. (ב) כל עוד שומר הצו בתוקפו לא יכנס אדם לשטח הסגור ולא ישהה בו אלא בהיתר ממני או מטעמי.
עונשין	3.	אדם העובר על הוראות צו זה מבלי שתהיה בידו הגדרת היתר בכתב שהוצא על - ידי או מטעמי או מבלי שיהיה נכנה על פיני האנשים לגביהם פורסם על - ידי היתר כללי, יואשם בעבירה על הצו העיקרי.
היתר כללי	4.	הוראות צו זה אינן חלות על: (ג) חייל, שוטר או רשות מוסמכת שנתמנתה לכך. (ד) אדם המתגורר בשטח הסגור או אדם אשר קיבל היתר ממפקד מתייק הנדרון לשהות בשטח הסגור.
פרסום	5.	צו זה והמפה יופקדו במקומות הבאים: (א) משרדי המפקד הצבאי של הטיבה מרחבית יהודה. (ב) משרד תיאום וקישור בחברון. (ג) תחנת המשטרה בחברון.
תחילת תוקף	6.	תוקפו של צו זה מיום חתימתו.
השם	7.	צו זה יקרא: "צו סגירת שטח מס' 6/99 / ס', התשנ"ט 1999".

ב' באייר התשנ"ט
5 באפריל 1999

משה יעלון
מפקד בוחות צה"ל
באזור יהודה ושומרון

צבא הגנה לישראל
צו בדבר הוראות ביטחון (יהודה ושומרון) (מס' 378), התש"ל - 1970
צו סגירת שטח מס' 6/99 /ס'
N
707
478
476
474
472
704
706
708
1:50,000 קנ"מ
משה יעלון אלוף
מפקד כוחות צה"ל
באיזור יהודה ושומרון
ה' באייר התשנ"ט
5 באפריל 1999

תגובת משטרת ישראל

משטרת ישראל

מטה מחוז ש"י
ק ב ת " צ
טל: 02-6279243
פקס: 02-6279293
תאריך: 21.6.05
יל / 01 - 194

אנטיגונה אשקר
"בצלם"
רח' התעשיה 8
ת.ד. 53132
ירושלים 91531

הנדון: **תגובת מחוז ש"י לדו"ח "בצלם" בנושא:**
התנכלויות מתבחלים לתושבי המערות בדרום הר חברון

1. במהלך שנת 2004, לאחר מספר אירועים בין פלסטינאים לישראלים הוחלט על מיפוי מוקדי החיכוך בדרום הר חברון וקיום מערך של סיורים הכוללים יח' משטרה שונות במחוז ש"י, צה"ל ומנהל אזרחי. סיורים אלו מבצע אירועים רבים, אם כי לא ניתן לכמת אותם. בהמשך נפרט את כמות התיקים שטופלו.

2. רוב העבירות הינן עבירות שבתחום טיפול יח' התביעות ולא הפרקליטות וזאת בניגוד לנאמר, לענין תיקים בגין עבירות ששונשן מעל שלוש שנים שלכאורה אמורים להיות מטופלים בפרקליטות. מכאן שרוב התיקים בהם יש חשודים מועברים לתביעות ש"י. לגופו של ענין אין בכך פסול ואין הדבר מצביע על פחות אכיפה.

3. ברוב השטחים שעליהם טוענים המקומיים לבעלות אין בכך עיגון במסמכים מעבר לרישומי מס רכוש אשר אינם מהווים ראיה לכשעצמם, מה עוד שאין אפשרות לקבוע על פיהם היכן בדיוק נמצאת הקרקע הרשומה בהם. מכאן נובע שכאשר ישנו סכסוך הבא לידי ביטוי בהסגת גבול אין ברוב המקרים אפשרות לקבוע חד משמעית שנעברה העבירה ולכן מרכז הכובד מוסט לעבר אירועים בעלי מאפיינים אלימים ו/או תוך היזק לרכוש.

4. **<u>נתונים לשנת 2005 עד כה:</u>**

א. נפתחו 40 תיקים בגין אירועים בגזרת הברון:
18 – תקיפות.
7 - השגת גבול.
2 - גרימת נזק.
13 – עבירות אחרות.

ב. יש לציין כי אחוז התיקים הגלויים – כלומר תיקים שיש חשודים ושמתקיים נגדם הליך משפטי הינו 57.5%, זהו אחוז גבוה לכל הדעות, אשר מצביע על עבודת משטרה נכונה ויעילה.

ג. במהלך 2005 נחקרו 45 חשודים, חלקם הורחקו בהחלטת בית המשפט, בתיקים חמורים היו גם מעצרים עד תום הליכים.

5. כלל ניתן מענה הולם וראוי לכל אירוע ולכל תלונה על ידי מכלול הגורמים הפועלים בשטח, הכוללים בין השאר את משטרת מחוז ש"י. השטח הינו מורכב, משטרת מחוז ש"י נתקלת בקשיים רבים, הכוללים חוסר שיתוף פעולה מצד גורמים פלסטינים וחוסר נגישות לשטחי A ו- B שע"פ הסכם אוסלו בשליטה אזרחית מלאה של הרשות הפלסטינאית, כמו כן חוסר שיתוף מצד גורמי ימין קיצוני, ולמרות זאת הוכיחה משטרת מחוז ש"י נחישות בטיפול באירועים ואף הצלחה, והראיה לכך – בנתונים שהובאו בפנייתכם במסמך זה.

ב ב ר כ ה,

רתם גנץ, רפ"ק
ק. בקורת ותלונות ציבור
מחוז ש"י

<u>העתקים</u>:

לשכת ממ"ז/דובר
ממ"ר חברון

תגובת דובר צה"ל

צבא	ההגנה	לישראל
חטיבת	דובר	צה"ל
דסק	ארגונים	בינלאומיים
טל':		6080220/358-03
		5694193-03
פקס:		6080343-03
ט'	בסיוון	התשס"ה
16	ביוני	2005

לכבוד

גב' אנטיגונה אשקר

בצלם

הנדון: פנייתך לדובר צה"ל

שלום רב,

פנייתך לקבלת תגובת דובר צה"ל לדו"ח "חרב הגירוש- אלימות, התנכלויות ואי-אכיפת החוק בדרום הר חברון" נתקבלה במשרדנו.

מכיוון שנושא זה תלוי ועומד בבית המשפט, צה"ל מנוע מלהגיב עליו.

יש להדגיש כי צה"ל מכבדים לפסיקתו של בית המשפט בנושא ויפעל בהתאם להחלטתו.

לידיעתך,

בברכה,

דסק דובר צה"ל

ילדים מכפר א-תובא בדרכם חזרה מבית ספרם שבכפר א-תוואנה.
(תצלום: מוסא אבו השהש, בצלם)

נשים וילדים בפתח מערת מגוריהם בכפר א-ספיי.
(תצלום: מוסא אבו השהש, בצלם)

גירוש תושבי המערות מדרום הר חברון, 1999.
(תצלום: נסרין עליאן, בצלם)

חלקו הצפוני של השטח הסגור בדרום הר חברון (אוקטובר 2004)

כביש 317
מאחז אביגייל
אל-מופקרא

בצלם

בצלם מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)

بتسيلم- مركز المعلومات الإسرائيلي لحقوق الإنسان في الأراضي المحتلة

B'TSELEM - The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories

רחוב התעשיה 8 (קומה רביעית) ירושלים
ת.ד. 53132 ירושלים 91531
טלפון: 02-6735599, פקס: 02-6749111

شارع هتعسيا 8 (الطابق الرابع), تلبيوت القدس 93420
هاتف 6735599 (02) فاكس 6749111 (02)

8 Hata'asiya St. (4th Floor) Talpiot, Jerusalem
P.O.Box 53132 Jerusalem 91531
Tel. 02-6735599, Fax. 02-6749111

E-mail: mail@btselem.org www.btselem.org